

AUTOREFERAT

załącznik nr 2

Poznań, 2 marca 2018 r.

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

Artur Lipiński

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce uzyskałem 16 stycznia 2006 r. w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Praca doktorska pt. *„Antykomunistyczne oblicze polskiej prawicy u schyłku XX wieku: analiza dyskursu politycznego”* napisana została pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Marcelego Kosmana, kierownika Zakładu Kultury Politycznej w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
2. Rozpoczęte we wrześniu 2000 r. studia doktoranckie w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu od października 2003 r. kontynuowałem w ramach programu stypendialnego Europa-Fellows Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.
3. Tytuł zawodowy magistra nauk politycznych uzyskałem w roku 2000 w rezultacie pięcioletnich studiów w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Praca magisterska przygotowana na politologii uzyskała nagrodę Dziekana Wydziału Nauk Społecznych za najlepszą pracę magisterską w roku akademickim 1999/2000 r. W tym samym roku uzyskałem także tytuł zawodowy magistra pedagogiki po pięcioletnich

studiach na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

W okresie od 1 października 2006 r. do 30 września 2010 r. zatrudniony byłem na stanowisku adiunkta w Zakładzie Systemów Politycznych w Instytucie Nauk Politycznych (Wydział Humanistyczny) Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Od 1 października 2010 r. zostałem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Systemów Politycznych na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie pracuję do dnia dzisiejszego.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

A) Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.) jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę do ubiegania się o nadanie tytułu doktora habilitowanego wskazuję cykl publikacji zatytułowany **“Prawica na polskiej scenie politycznej – historia, tożsamość, dyskurs” – zbiór 14 publikacji powiązanych tematycznie.**

B) Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

MONOGRAFIE

1. Artur Lipiński, *Prawica na polskiej scenie politycznej. Historia, organizacja, tożsamość*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 2016.

ARTYKUŁY W CZASOPISMACH NAUKOWYCH I ROZDZIAŁY W MONOGRAFIACH

2. Artur Lipiński, *Poland. A Fourth wave of populism?*, w: *Populist Political Communication in Europe*, red. Toril Aalberg, Frank Esser, Carsten Reinemann, Jesper Stromback, Claes De Vreese, Routledge 2017, ss. 311-325 (wraz z Agnieszką Stępińską, Agnieszką Hess, Dorotą Piontek). Mój wkład w publikację polegał na sformułowaniu problemu badawczego,

dostarczeniu danych empirycznych, uczestnictwie w realizacji analizy oraz interpretacji wyników, przygotowaniu tekstu oraz jego złożeniu do recenzji. Swój wkład oceniam na 40%.

3. Artur Lipiński, *Legitymizacja władzy w perspektywie dyskursywnej. Ujęcie Theo van Leeuwen'a*, „Studia Polityczne” 2017, T. 45, Nr 1, ss. 225-241.
4. Artur Lipiński, *Podział lewica-prawica w perspektywie konstruktywistycznej*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2017, Nr 2, ss. 143-166.
5. Artur Lipiński, *Political and social dimensions of the left-right division. The Polish case*, w: Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues, red. Beata Pająk-Patkowska, Marcin Rachwał, Poznań 2016, ss. 193-208.
6. Artur Lipiński, *Pamięć zbiorowa w naukach politycznych - topografia pola badań*, „Kultura i Społeczeństwo” 2014, Nr 3, ss. 29-60.
7. Artur Lipiński, *Kollektives Gedächtnis in der Politikwissenschaft – von Distanz zur Symbiose. Ein Forschungsbericht*, "Historie" 2013, Nr 6, ss. 249-268.
8. Artur Lipiński, *Semioza, praktyki społeczne i ideologia w krytycznej analizie dyskursu Normana Fairclough'a*, w: Marksowskie inspiracje w badaniach polityki, red. Artur Laska, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013, ss. 98-113.
9. Artur Lipiński, *Delegitymizacja III Rzeczypospolitej, budowanie partyjnej tożsamości i dyskursywne struktury możliwości*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, Nr 4, ss. 75-92.
10. Artur Lipiński, *Tożsamość i pamięć zbiorowa w badaniach politologicznych*, „Przegląd Politologiczny” 2012, Nr 3, ss. 43-55.
11. Artur Lipiński, *Europa jako zasób symboliczny w dyskursie polskich partii politycznych po 2004 r.*, w: Transformacja polska – oczekiwania i rzeczywistość, pod red. Joanny Dzwonczyk, Jerzego Kornasia, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2011, ss. 135-146.
12. Artur Lipiński, *Dyskursywne re(konstruowanie) charyzmy. Przypadek Lecha Wałęsy*, „Przegląd Politologiczny” 2011, Nr 1, ss. 107-120.
13. Artur Lipiński, *Europe as a symbolic resource. On the discursive space of political struggles in Poland*, „KFG Working Paper” 2010, Kolleg-Forschergruppe “The Transformative Power of Europe, Freie Universität Berlin, ss. 1-31.

14. Artur Lipiński (2009), *Dyskursywne konstruowanie tożsamości prawicy w warunkach podziału postkomunistycznego*, w: Tadeusz Godlewski, Marcin Jastrzębski, Izabela Kapsa, Danuta Karnowska, Artur Lipiński, *Współczesne partie polityczne. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, ss. 186-242 (Jestem autorem rozdziału 5, co zostało wyraźnie wyróżnione w strukturze książki/spisie treści – w załączniku).

Prawica na polskiej scenie politycznej – historia, tożsamość, dyskurs

Moje zainteresowania naukowe sytuują się na styku trzech obszarów o różnym poziomie ogólności: **prawicy** jako orientacji ideowo-politycznej mającej swoją historię funkcjonowania w ramach polskiego systemu partyjnego oraz sfery publicznej, a także orientacji aktywnie korzystającej z **historii i pamięci** jako zasobu dyskursywnego; **dyskursu** jako narzędzia budowania rzeczywistości społecznej i politycznej oraz **tożsamości** jako złożonego procesu konstruowania ciągłości partykularnych cech oraz odrębności danego podmiotu indywidualnego, bądź zbiorowego względem innych podmiotów. Tak zarysowany obszar zainteresowań zakorzeniony jest w **perspektywie konstruktywistycznej** pojmowanej jako zespół założeń ontologicznych oraz epistemologicznych, które znajdują przełożenie na metodologiczne decyzje dotyczące wyboru narzędzi badawczych¹. Innymi słowy, perspektywa konstruktywistyczna stanowi tutaj ogólne podejście dostarczające założeń dotyczących tego, czym jest świat polityczny, czy szerzej społeczny, jak można pozyskać wiedzę na jego temat oraz jak należy go badać. W przypadku wszystkich tekstów wchodzących w skład przedkładanego osiągnięcia naukowego niżej przedstawiony pakiet założeń stanowił *explicite* wyłożoną, bądź *implicite* przyjętą podstawę teoretyczno-metodologiczną analiz. Następnie, w toku szczegółowych analiz odnoszących się do poszczególnych tematów, założenia podstawowe podlegały dalszej specyfikacji oraz adaptacji do konkretnych problemów (np. podziału lewica-prawica, budowania tożsamości przez podmioty prawicowe, konstruowania wizji Europy/UE przez podmioty prawicy).

Mimo różnic istniejących pomiędzy wieloma nurtami konstruktywizmu, większość z nich, choć w różnym zakresie, podziela pakiet podstawowych założeń. Do założeń owych należy, po pierwsze, przekonanie, iż stosunki społeczne, w tym polityczne opierają się na interakcji oraz współzależności pomiędzy zmiennymi materialnymi oraz ideami. Zadaniem badacza jest raczej wyjaśniać skomplikowane relacje między czynnikami materialnymi, bądź strukturalnymi, a idealnymi, a nie opierać badania na apriorycznych założeniach przyjmujących supremację jednego z czynników. Po drugie, podstawowym elementem są zakorzenione oraz artykułowane za pośrednictwem dyskursu intersubiektywnie podzielane przekonania, wyobrażenia, założenia, czy idee, które służą podmiotom do interpretowania rzeczywistości. Po trzecie, świat jest społecznie, czy też dyskursywnie konstruowany, a wie-

¹ C. Hay, *Political analysis. A Critical introduction*, Palgrave, Houndmills and New York 2002, s. 64.

dza na jego temat oraz rozumienie są tworzone w toku interakcji. Po czwarte, oznacza to, że szczególnej roli nabiera historyczny oraz kulturowy kontekst, w którym zakorzenione są układy interakcji i który wywiera wpływ na społeczne i polityczne sposoby mówienia oraz działania. Każde badanie powinno być zatem silnie osadzone w kontekście i analizować relację pomiędzy strategiami aktorów a kontekstem.

Po piąte, istnieje ścisły związek pomiędzy wiedzą a działaniem społecznym i politycznym. W ramach partykularnego światopoglądu niektóre formy działania społecznego i politycznego są postrzegane jako naturalne i oczywiste, inne zaś jako niemożliwe do wyobrażenia. Tak więc różne definicje sytuacji pociągają za sobą różne decyzje oraz działania polityczne. Stąd tak istotne jest śledzenie sposobów definiowania sytuacji oraz rekonstruowanie ich zawartości treściowej. Po szóste, cechą charakterystyczną konstruktywizmu jest jego antyesencjalizm, a więc założenie, iż świat społeczny jest konstruowany społecznie i dyskursywnie, a więc nie jest całkowicie zdeterminowany przez czynniki egzogenne i nie opiera się na zestawie trwałych, niezmiennych, esencjalnych właściwości.

Szczególnie istotnym dla konstruktywizmu pojęciem jest tożsamość, pozwala bowiem rozstać się z kategorią branych za oczywiste, wyprowadzanych z pozycji społecznej materialnych interesów. Tożsamość traktowana jest jako zespół cech charakterystycznych dla danego podmiotu indywidualnego, bądź zbiorowego, rozstrzygających o jego odrębności oraz ciągłości w czasie. Z jednej strony chodzi o cechy, z którymi dany podmiot się identyfikuje, z drugiej te własności, które są mu przypisane przez inne podmioty. Z kolei określona percepcja siebie, wpływa na sposób rozumienia własnych interesów. Ponadto, konstruktywistyczne ujęcia problemu tożsamości porzuciły tradycyjny esencjalizm, który pojmował tożsamość jako rodzaj niezmiennej, inherentnej natury. Pytaniem nie jest więc, jaka jest istota tożsamości, ale jak dany podmiot indywidualny czy zbiorowy konstruuje strategie tożsamościowe korzystając z rozmaitych zasobów dyskursywnych (w przypadku prawicy rozmaitych ideologii np. liberalnych, czy konserwatywnych, określonych wartości np. antykomunizmu, czy wydarzeń, np. rozmów Okrągłego Stołu).

Kolejne założenie mówi więc o kluczowej roli dyskursu, który nie jest postrzegany jako abstrakcyjny system językowy, ale język w użyciu, będący nośnikiem partykularnej wizji rzeczywistości. Konstruktywizm zrywa z reprezentacjonistyczną koncepcją języka, zgodnie z którą odzwierciedla on zewnętrzną względem niego rzeczywistość. Dyskurs jest raczej traktowany jako społeczna i polityczna praktyka nadawania znaczeń przy pomocy języka w określonej sytuacji, czy kontekście. Wyrazem praktyki dyskursywnej jest powstanie konkretnego tekstu, czy też grupy tekstów, a więc zespołu pojęć, idei, kategorizacji, które nadają znaczenia zjawiskom społecznym oraz fizycznym. W ramach dyskursu wytwarzane są sytuacje (np. konflikt międzypartyjny), wiedza (np. na temat problemów oczekujących na decyzje polityczne) oraz tożsamości aktorów społecznych oraz politycznych i relacje między nimi. Tak rozumiany dyskurs nieodłącznie wiąże się z pojęciem polityki oraz władzy, kluczowymi kategoriami analizy politologicznej. Polityka w tej perspektywie jest procesem, w toku którego toczy się walka o prawomocne definicje świata społecznego oraz politycznego, niosące konsekwencje

dla tożsamości aktorów oraz konkretnych rozwiązań politycznych. Władza zaś byłaby zdolnością danego podmiotu do ustanowienia w toku walk między relevantnymi aktorami hegemonii dyskursywnej, a więc dominacji oraz naturalizacji partykularnych reprezentacji świata. Kluczową rolę w tym procesie odgrywają elity symboliczne (politycy, ale także dziennikarze, wybrani eksperci etc.), które sprawują kontrolę nad publicznie dostępną wiedzą, prawomocnymi przekonaniem i normami, czy kształtem agendy publicznej, a więc hierarchizacją kwestii. Kluczowym zabiegiem metodologicznym jest więc rekonstrukcja, identyfikacja wzorów oraz ustalenie funkcji praktyk tworzenia znaczeń przez podmioty polityczne w danym kontekście.

Z powyższych założeń wynika adekwatność oraz szczególna użyteczność jakościowych metod badań, które pozwalają na identyfikację sposobów dyskursywnego konstruowania rzeczywistości przez badane podmioty oraz tworzenie „gęstych opisów”, które ukazywałyby bogactwo przedstawianych zdarzeń oraz uwypuklanie powiązań pomiędzy działaniami, strategiami, kontekstami oraz znaczeniami przypisywanymi tym wymiarom przez aktorów społecznych. Zaletą badań jakościowych jest również możliwość zrekonstruowania mechanizmów percepcji świata w kategoriach samych badanych podmiotów, rozpoznanie treści implikowanych (zakodowanych w postaci aluzji, presupozycji, czy ironii), co jest niezwykle trudne w przypadku badań ilościowych oraz identyfikacja treści, które występują względnie rzadko, a które mimo to są istotne dla ogólnej wymowy wypowiedzi politycznych.

Podstawowym podejściem w realizacji osiągnięcia była analiza dyskursu, analiza tematyczna oraz jakościowa analiza treści, których celem jest ustalenie powtarzalnych wzorów w tekstowym materiale empirycznym oraz określenie funkcji poszczególnych zabiegów dyskursywnych dla strategii aktorów politycznych. Analiza polega na rozkładaniu dyskursu na czynniki prostsze lub wyodrębnianie jego cech, czy też elementów. Wyróżnione wskutek analizy immanentnej (wiążącej się z uważną lekturą wypowiedzi) kategorie, problemy oraz schematy argumentacji tworzą swoistą mapę, odzwierciedlającą strukturę dyskursu rządzącą produkcją kolejnych wypowiedzi. Badacz analizując wypowiedzi bierze pod uwagę ich szeroki i wąski kontekst oraz istniejącą wiedzę na temat analizowanego problemu. W przypadku analizy dyskursu szczególnie ważne były nie tylko ogólne założenia teoretyczne, ale także konkretne ramy analityczne, czy kategorie badawcze wypracowane przez Ruth Wodak, Normana Fairclougha, Theo Van Leeuwena, zwłaszcza strategie nominacji, predykcji, argumentacji, intertekstualności, dyskursywnej legitymizacji, dyskursywnego konstruowania tożsamości, w tym podziałów my-oni. Strategie aktorów politycznych są definiowane jako zabiegi o różnym poziomie intencjonalności, przyjmowane dla osiągnięcia partykularnego społecznego, politycznego, psychologicznego, bądź językowego celu².

Ważną cechą badań jakościowych w przeciwieństwie do badań ilościowych dążących do redukcji, jest dążenie do zgromadzenia jak największej ilości danych, rozbudowywania zbioru danych,

² M. Reisigl, R. Wodak, *Discourse and Discrimination. Rhetorics of racism and antisemitism*, Routledge, London and New York 2001, s. 44.

zwiększania jego gęstości oraz złożoności. Poprzez zapewnienie różnorodności materiału badawczego umożliwia to lepszą kontekstualizację badań, ustalenie możliwych profili znaczeniowych określonych kategorii (np. IV Rzeczypospolitej), a także ustalenie uniwersum możliwych pozycji dyskursywnych w odniesieniu do określonej kwestii, osi podziałów, schematów argumentacyjnych. Ważną zaletą badań jakościowych jest także możliwość ustalenia znaczenia oraz wymowy treści, które występują rzadko i których rola mogłaby zostać przeoczona w przypadku ich kwantyfikacji w ramach badań ilościowych.

Przedkładane osiągnięcie badawcze składa się z tekstów powiązanych ze sobą tematycznie. Wszystkie teksty wchodzące w skład osiągnięcia opierają się też na względnie jednolitej podstawie materiałowej, a więc wypowiedziach publicznych elit symbolicznych, na które składa się zarówno dyskurs polityki, dyskurs polityczny, jak i dyskurs medialny³. Centralną dla osiągnięcia naukowego jest monografia „**Prawica na polskiej scenie politycznej. Historia, organizacja, tożsamość**”. Głównym celem badawczym była analiza procesów powstawania, rozwoju i przekształceń partyjnych po prawej stronie sceny politycznej. Celem szczegółowym było, po pierwsze, przedstawienie roli poszczególnych czynników odpowiedzialnych za kształt systemu partyjnego: struktury możliwości politycznych (zachowanie aktualnie sprawujących władzę, typ systemu wyborczego, specyficzny system finansowania partii), poparcia mediów, roli silnych, zewnętrznych sponsorów (w przypadku prawicy: Kościoła katolickiego i „Solidarności”), dynamiki rywalizacji międzypartyjnej, a przede wszystkim decyzji partyjnych liderów oraz relacji pomiędzy nimi. Szczególny nacisk położony został zwłaszcza na decyzje elit politycznych rozstrzygających o kierunkach podziałów oraz sojuszy prawicowych partii politycznych, co jest zgodne z ustaleniami innych autorów podkreślających rolę podmiotowości sprawczej aktorów politycznych (zwłaszcza liderów partyjnych) w sukcesie partii prawicy, a w mniejszym stopniu uwarunkowań strukturalnych⁴. Po drugie, ważnym celem szczegółowym była analiza roli dyskursu o niedemokratycznej przeszłości jako zasobu politycznego. Rola ta, wycinkowo dostrzegana przez wielu badaczy od początku lat 90., konsekwentnie skonceptualizowana została przez M. Grabowską w pracy „Podział postkomunistyczny. Społeczne podstawy polityki w Polsce po 1989 roku”. Zwycięstwo dwóch ugrupowań o tej samej genealogii w wyborach parlamentarnych 2005 r. skłoniło wielu autorów do postawienia tezy o jego końcu i zastąpieniu nowym podziałem, np. postranżycyjnym, bądź postsmoleńskim. Tymczasem w przypadku partii, które wywodziły się z solidarnościowej, bądź pozasolidarnościowej opozycji politycznej, budowanie dystynkcji w oparciu o legitymizującą przeszłość miało duże znaczenie zwłaszcza w latach 90., jednak jak pokazuje monografia mechanizm ten nie uległ wygaszeniu po 2005 r., ale w istotnych politycznie sytuacjach (np. w okresie kampanii wyborczej) służył do delegitymizacji przeciwnika politycznego. Książka uwzględnia istotną

³ M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski, Wprowadzenie, w: Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego, red. M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski, Warszawa 2010, s. 15 i n.

⁴ Np. S. Hanley, A. Szczerbiak, T. Haughton, B. Fowler, Sticking Together: Explaining Comparative Centre — Right Party Success in Post-Communist Central and Eastern Europe, „Party Politics” T. 14, Nr 4.

rolę podziału postkomunistycznego jako zasobu dyskursywnego wykorzystywanego dla uzasadniania przemian organizacyjnych na prawicy. W konsekwencji trzecim celem szczegółowym było zrekonstruowanie mechanizmów relacyjnego (względem innych podmiotów prawicowych oraz postkomunistycznej lewicy) budowania tożsamości partyjnych na tle podziału postkomunistycznego oraz legitymizacji procesów podziału, integracji oraz zawiązywania sojuszy pomiędzy poszczególnymi partiami prawicy. W dążeniu do stworzenia „gęstego opisu” interakcji i przemian na prawicy, eksploracji podlegał więc nie tylko wymiar organizacyjny ujęty w perspektywie diachronicznej, ale także wymiar dyskursu polityków prezentujących innym podmiotom politycznym oraz opinii publicznej określoną wizję pozycji partii na scenie politycznej oraz uzasadniających przemiany organizacyjne partii. Analizowano zatem zarówno dyskurs koordynacyjny, który odnosi się do wewnątrzpartyjnych procesów organizacyjnych (np. listy liderów do członków partii), jak i komunikacyjny (artykuły-opinie autorstwa polityków publikowane w wysokonakładowej prasie)⁵.

Badanie miało na celu odpowiedzieć na kilka pytań szczegółowych. Po pierwsze, jakie decyzje o charakterze strukturalno-organizacyjnym podejmowali liderzy partyjni? Jaką rolę odegrały w nich poszczególne czynniki: relacje osobowe między liderami, dynamika relacji międzypartyjnych, media, zewnętrzni sponsorzy oraz struktura możliwości politycznych? Po drugie, w jakim kontekście oraz w jaki sposób wykorzystywany był podział postkomunistyczny jako zasób symboliczny? Po trzecie, jak konstruowane były w ramach owego podziału tożsamości partyjne oraz strategie (de)legitymizacyjne relevantnych aktorów politycznych? Jak legitymizowane oraz podważane były poszczególne przekształcenia strukturalno-organizacyjne, bądź też zmiany personalne, którym podlegała prawica w analizowanym okresie?

Zakres czasowy pracy obejmuje okres od wyborów czerwcowych 1989 r. do wyborów parlamentarnych 2011 r. Pozwoliło to na ukazanie wielowymiarowości przemian na prawicy, ustalenie genealogii współczesnych partii politycznych, a także przedstawienie sytuacji politycznej prawicy po 2001 i 2005 r. Na poziomie genetycznym, szczególna uwaga poświęcona została okresowi tzw. wojny na górze, która przyspieszyła proces tworzenia podziałów partyjnych. Ważna była również analiza wyborów 2005 i 2007 r., które zapewniły prawicy pozycję hegemoniczną, uruchamiając równocześnie procesy silnej polaryzacji.

Rozprawa składa się z ośmiu rozdziałów. Zadaniem pierwszych dwóch rozdziałów było nie tylko dostarczenie perspektywy teoretycznej, wyjaśnienie podstawowych kategorii oraz przedstawienie typologii przydatnych w dalszych częściach książki, ale również osadzenie analizy w perspektywie uwarunkowań systemu partyjnego. Rozdział pierwszy korzystając z propozycji Petera Maira, Ingrid von Biezen, Mirosławy Grabowskiej oraz Angelo Panebianco szczegółowo omawia uwarunkowania

⁵ V. A. Schmidt, Discursive institutionalism. Scope, dynamics and philosophical underpinnings, w: The argumentative turn revisited. Public policy as communicative practice, red. F. Fischer, H. Gottweis, Duke University Press, Durham and London 2012, s. 86.

oraz charakterystyki polskiego systemu partyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem prawej strony sceny politycznej. Wskazuje na odmienność w porównaniu z systemami zachodnimi w wymiarze procesów demokratyzacyjnych, elektoratu i partii politycznych, kontekstu oraz wzorów rywalizacji, podkreśla rolę mediów, typ finansowania partii politycznych, znaczenie podziału postkomunistycznego, a także zwraca uwagę na obecność tzw. zewnętrznych sponsorów, w przypadku Polski, Kościoła katolickiego oraz NSZZ „Solidarności”. Wymienione czynniki wpłynęły na szereg zjawisk charakterystycznych dla prawicy, wysokiego poziomu fragmentaryzacji do 2005 r., ale także tendencji zjednoczeniowych, silnej polaryzacji, rosnącej personalizacji oraz centralizacji polityki partyjnej, słabych więzi z elektoratem, czy też orientacji na instytucje państwowe.

Rozdział drugi podejmuje z kolei próbę wyjaśnienia zakresu znaczeniowego podziału lewica – prawica. Punktem wyjścia jest analiza funkcji oraz historycznej genezy obu pojęć. W dalszej kolejności przedstawione są dwa stanowiska najczęściej pojawiające się, choć nie zawsze w sposób otwarcie wyartykułowany i pod użytą w książce nazwą, w naukowej refleksji dotyczącej tego podziału. Po pierwsze, stanowisko instrumentalistyczne, w którym kategorie prawicy oraz lewicy traktowane są jako „puste znaczące” każdorazowo wypełniane znaczeniami uzależnionymi od kontekstu społeczno-politycznego. Po drugie, stanowisko esencjalistyczne, które odnosi się do wszystkich rozważań eksponujących ciągłość znaczenia i poszukujących niezależnej od kontekstu niezmiennej esencji semantycznej. Kolejny podrozdział rozważa znaczenie i semantykę podziału w polskim kontekście politycznym, podkreślając rolę stosunku do niedemokratycznej przeszłości oraz Kościoła katolickiego jako ważnych kryteriów różnicujących lewicę oraz prawicę. Ostatnia część wskazuje na nieredukowalny pluralizm polskiej prawicowości, który wyraża się w trwałej obecności nurtów konserwatywnych, liberalnych oraz narodowych.

Układ kolejnych sześciu rozdziałów ma charakter chronologiczny, co pozwala śledzić ewolucję struktur organizacyjnych partii prawicowych wraz z czynnikami i wydarzeniami wpływającymi na omawiane zmiany. Rozdział trzeci, czwarty oraz część piątego opierają się na badaniach wykorzystywanych w rozprawie doktorskiej. Rozdział trzeci przedstawia proces powstawania prawicowych partii politycznych, podkreślając znaczenie rozmów Okrągłego Stołu oraz tzw. wojny na górze jako czynników katalizujących podziały partyjne. W rozdziale czwartym szczegółowo analizowane są procesy dalszej fragmentaryzacji prawicy, omawiane inicjatywy zjednoczeniowe, wreszcie przedstawiona geneza powstania Akcji Wyborczej Solidarność jako reakcji na zwycięstwo postkomunistycznej lewicy w wyborach prezydenckich i parlamentarnych. Dylematy funkcjonowania AWS jako wielkiej koalicji prawicy oraz gra interesów toczona wokół wewnętrznych procesów integracji i dyspersji, które finalnie doprowadziły do rozpadu ugrupowania, a także dały podstawy wyłaniania się nowych podmiotów są przedmiotem rozważań kolejnego rozdziału.

Szósty rozdział omawia znaczenie rozpadu AWS oraz zwycięstwa lewicy postkomunistycznej w wyborach parlamentarnych 2001 r. dla powstania i rozwoju Platformy Obywatelskiej, Prawa i Sprawiedliwości oraz Ligii Polskich Rodzin. Przejęte z badań nad ruchami społecznymi oraz teorii

polityk publicznych pojęcia „okna możliwości”, czy struktur politycznych możliwości służą do wyjaśnienia, jak kryzys rządów SLD wykorzystano dla promocji koncepcji radykalnej zmiany oraz idei IV Rzeczypospolitej. Ostatnie dwa rozdziały śledzą narodziny i rozwój prawicowej dwubiegowości od podwójnych wyborów 2005 r. przez okres rządów PiS, po wybory parlamentarne 2007 i 2011 r. Rozdział siódmy oraz ósmy analizują także procesy relacyjnego konstruowania tożsamości w ramach podziału postsolidarnościowego, który uzupełnił postkomunistyczną oś rywalizacji. Rozdział ósmy przedstawia ponadto mechanizmy i procesy powstawania nowych, prawicowych struktur politycznych w warunkach ostrej polaryzacji partyjnej.

Analizie podlegało kilku typów źródeł zastanych, co umożliwiło triangulację danych. Polega ona na pozyskaniu i wykorzystaniu danych z różnych źródeł w celu opisu określonego zjawiska. Dzięki temu możliwa jest minimalizacja ryzyka wpływu określonego kontekstu związanego z występowaniem użytych źródeł danych. Ponadto wykorzystanie danych pochodzących z różnych źródeł, daje możliwość większej obiektywizacji procesu badawczego, a także ustalenia relacji pomiędzy analizowanymi zjawiskami i ich uwarunkowaniami. Po pierwsze, analizie podlegały materiały prasowe publikowane na temat partii prawicowych w prasie wysokonakładowej o ogólnopolskim zasięgu (m. in. „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita”, „Życie”, „Polityka”, „Newsweek”, „Przekrój”). Ważnym źródłem informacji były zwłaszcza dzienniki, szczegółowo informujące o życiu politycznym prawicy. Po drugie, ważnym materiałem źródłowym były wywiady prasowe udzielane przez polityków prawicy, a także artykuły-opinie i inne wypowiedzi ich autorstwa. Ich znaczenie było o tyle duże, że w sposób mniej sformalizowany i mniej lakoniczny informowały o tematach, przekształceniach partyjnych, czy poglądach partii prawicy na badane kwestie. Po trzecie, analizowano wszelkiego rodzaju dokumenty partyjne, w tym programy partyjne, oświadczenia, czy listy liderów do członków partii. Po czwarte, znaczącą rolę w kontekstualizowaniu oraz uzupełnianiu informacji zdobytych dzięki powyższym źródłom odegrały również wywiady-rzeki z politykami prawicy obszernie informujące m. in. o wewnętrznym życiu partyjnym, pozwalające na weryfikację wielu oficjalnych wypowiedzi obecnych w innych źródłach. Po piąte, istotnych informacji dostarczały wnikliwe, choć często silnie uwarunkowane sympatiami politycznymi autorów biografie poszczególnych liderów politycznych. Wyliczone źródła nie tylko dostarczały informacji na temat personalnych, strukturalnych, organizacyjnych aspektów polskiej prawicy, ale także traktowane były jako przejawy dyskursu polityki, w oparciu o które możliwe było identyfikowanie mechanizmów konstruowania tożsamości, podziałów, procesów legitymizacji oraz delegitymizacji.

Analiza wymienionych źródeł polegała na poszukiwaniu i weryfikowaniu poprzez porównywanie z innymi źródłami informacji dotyczących genezy partii politycznych oraz ich rozwoju, w tym procesów dzielenia i łączenia w większe struktury. Interesujące były kwestie personalne, związane z przynależnością do partii, transferami partyjnymi, informacje o zmieniającej się pozycji w strukturze partyjnej, np. osiąganiu i utrzymywaniu pozycji lidera, wreszcie decyzje o powołaniu nowego ugrupowania. Przedmiotem zainteresowania były również wszelkie informacje na temat rozmów koalicyj-

nych prowadzonych przez partyjne podmioty, ich genezy, przebiegu oraz rezultatów. Szczególnie przydatnym źródłem były w tym wypadku materiały prasowe oraz wywiady-rzeki z politykami, które retrospektywnie informowały o zakulisowych, czy wewnętrznych wydarzeniach życia partyjnego, nie zawsze reprezentowanych medialnie.

Oprócz wymiaru behawioralno-instytucjonalnego, związanego z zachowaniami polityków oraz ugrupowań, ważnym aspektem analizy był również wymiar dyskursywny, w ramach którego artykułowano główną oś podziału oraz kwestie programowe, budowano prawicowe tożsamości, a także konstruowano dystynkcje między ugrupowaniami. Materiałem źródłowym wykorzystywanym dla rekonstrukcji wymiaru dyskursywnego były przede wszystkim wypowiedzi polityków publikowane w prasie. Jeśli przyjąć tezę, iż dyskurs to nie tylko określona treść (np. programowa), ale również rodzaj praktyki, która rodzi efekty polityczne, to publiczne wypowiedzi odgrywały zasadniczą rolę w konstruowaniu tożsamości własnej oraz oponenta, pełniąc funkcje legitymizacyjne oraz delegitymizacyjne. Dzięki jakościowej analizie dyskursu publicznego możliwe było zidentyfikowanie podstawowych podziałów społecznych oraz politycznych eksponowanych przez partie. Analiza dyskursu politycznego pozwoliła także na wyodrębnienie uzasadnień, usprawiedliwień oraz innych zabiegów legitymizujących, które miały wyjaśniać oraz przekonywać do określonych decyzji politycznych związanych z organizacyjnymi przekształceniami sceny politycznej po prawej stronie.

Podstawowe wnioski płynące z pracy sprowadzają się do kilku kwestii. Po pierwsze, historycznie charakterystyczną cechą prawej strony sceny politycznej jest jej niestabilny, ewolucyjny charakter. Prawica przeszła długą drogę od formuły ugrupowania typu forum, przez skrajne rozbitcie, wysiłki konsolidacyjne, do fazy prawicowej dwubiegowości po wyborach 2005 r. Istotną rolę w procesach jednoczenia odegrały dwa podmioty mające status zewnętrznych sponsorów: NSZZ „Solidarność” oraz Kościół katolicki. Współcześnie jednak partie prawicowe funkcjonują w warunkach systematycznie słabnącej lewicy. Co więcej, rośnie znaczenie prawicowego dyskursu wzmacniane pluralizacją rynku medialnego, co przekłada się na rosnącą liczbę tytułów sympatyzujących, bądź otwarcie popierających tą stronę sceny politycznej. Sytuacja, w której polaryzacja i wyrazistość są czynnikami wpływającymi na poziom sprzedaży danego tytułu medialnego, w naturalny sposób wzmacnia każdą ze stron sceny politycznej.

Po wtóre, zmalała również gotowość polityków prawicy do opuszczania ugrupowań macierzystych oraz powoływania nowych podmiotów partyjnych. W latach 90. odgórnie tworzone partie o genezie parlamentarnej dzieliły się na skutek silnych odśrodkowych ruchów poszczególnych liderów partyjnych. Kierowali się oni racjonalnym przekonaniem, że w warunkach niskiej rozpoznawalności partii, dużej chwiejności wyborczej oraz otwartej struktury rywalizacji powołanie nowego ugrupowania nie zagraża reputacji i daje duże szanse na przekroczenie progu reprezentacji. Było to możliwe w sytuacji względnie równej pozycji wielu partii prawicy, w tym największych w owym czasie PC i ZChN. Jednak sytuacja po 2005 r. była już inna. Powstanie, a następnie skuteczne wzmacnianie PO i PiS stworzyło układ dwóch prawicowych hegemonów, opuszczenie których skazywało na marginali-

zacje. Obydwie partie starały się zagospodarować scenę polityczną od skrajnej prawicy, aż po centrum, co znacznie ograniczało możliwości manewru potencjalnych aktorów.

Po trzecie, podejmowane próby przekształcenia sceny politycznej, motywowane ideologicznie, bądź związane z niezadowoleniem z dystrybucji władzy w partii przyjmowały wieloraką postać. Z jednej strony, mogły to być walki frakcyjne, których celem był wpływ na obsadę stanowisk wewnątrzpartyjnych i/lub państwowych. Innym wariantem było opuszczanie partii przez działaczy skupionych wokół konkretnego lidera. Działo się tak w przypadku grup związanych z podmiotami partyjnymi wchodzącymi w skład większej partii (np. środowisko Przymierza Prawicy w PiS). Jeszcze innym przypadkiem były indywidualne transfery poszczególnych polityków, politycznie wykorzystywane zarówno przez PO i PiS, również będące wskaźnikiem ograniczonej lojalności względem partyjnych sztyldów. Spośród wyliczonych mechanizmów jedynie drugi przypominał dominujące strategie lat 90., po 2005 r. miał on jednak dość ograniczony charakter. Odnosił się on głównie do PiS, co w pewnej mierze było konsekwencją kolejnych klęsk wyborczych, a także z niezdolności do przeformowania własnych pomysłów politycznych w sytuacji rosnącej centralizacji. W odróżnieniu od lat 90. polityczne odejścia miały, jak się wydaje, być rodzajem szantażu, który prowadzić miał do wzmocnienia negocjacyjnej pozycji odchodzących środowisk, czy polityków względem niegdysiejszych liderów. Wielkie, dysponujące budżetowymi środkami partie stwarzały bowiem pole magnetyczne, które nie dawało nadziei na autonomiczny sukces nowych podmiotów, a raczej stwarzało kontekst dla ewentualnych negocjacji dotyczących warunków powrotu, bądź współpracy (np. Polska Plus, czy Prawica Rzeczypospolitej).

Po czwarte, istotną rolę dla utrzymywania się dominacji dwóch prawicowych hegemonów jest pamięć o rozbiciu prawicy lat 90. W wyborach parlamentarnych 1991 r. ugrupowania prawicowe zdobyły jednak niemało, bo aż 21,27% głosów, przy czym silne rozproszenie i wewnętrzne podziały uniemożliwiały wspólne działania. Z kolei w 1993 r. zmiana ordynacji oraz partyjna fragmentaryzacja spowodowana błędnymi decyzjami dotyczącymi koalicji wyborczych doprowadziły do sytuacji, w której ok. 30% głosów oddanych na różne ugrupowania prawicy przełożyło się jedynie na 16 mandatów sejmowych dla BBWR. Doświadczenie klęski z 1993 r., wzmocnione zwycięstwem kandydata postkomunistycznego w wyborach prezydenckich 1995 r. stało się trwałym układem odniesienia, swoim *memento*, które katalizowało szereg inicjatyw zjednoczeniowych i wpłynęło na gotowość do jednoczenia w 1997 r., a także stanowiło groźbę i narzędzie legitymizacji dla rosnących w siłę liderów PO i PiS po 2005 r. Wzmocnienie roli liderów partyjnych oraz osłabienie pozycji statutowych ciał kolegialnych wynikało również z pamięci o dysfunkcjonalności AWS, którego programowy oraz organizacyjny synkretyzm uniemożliwił trwałe funkcjonowanie, mimo stopniowej redukcji wewnętrznego zróżnicowania. Książka rekonstruuje również korzenie orientacji na polaryzację pomiędzy PO i PiS, a także wskazuje na rosnącą rolę mediów 24-godzinnych stacji telewizyjnych oraz nowych mediów, dla których konflikty partyjne miały wysoką wartość newsową. Pociągało to za sobą konieczność budowania zwartych struktur organizacyjnych, zdolnych do spójnego i konsekwentnego komuni-

kowania się z otoczeniem. Efektem było dalsze osłabianie roli ciał kolegialnych i przekształcanie partii w silnie spersonalizowane podmioty.

Po piąte, istotną rolę dla kształtu prawicy miała podmiotowość sprawcza liderów partyjnych oraz ich strategię. Choć dostrzegana jest rola takich zmiennych strukturalnych, jak system wyborczy, czy system finansowania partii z budżetu państwa, to w dłuższej perspektywie szczególną rolę odgrywają decyzje elit politycznych. Jak piszą K. Deegan-Krause i Z. Enyedi elity polityczne, mimo szeregu ograniczeń, mają względnie niezależny wpływ na strukturę rywalizacji partyjnej poprzez kontrolowanie wewnątrzpartyjnej organizacji i strategii, decyzje dotyczące koalicji, budowanie relacji z grupami wyborców, niekiedy także zmiany społeczno-demograficzne oraz krajobraz ideologiczny. Ich siła wzrasta w czasie kryzysu, ale politycy mogą także generować kryzysy ze względu na szanse i możliwości, które one stwarzają⁶. Jak pokazuje książka, podwójne zwycięstwo prawicy w wyborach 2005 r. było możliwe nie tylko w efekcie sprzyjających uwarunkowań strukturalnych, ale wpływowego dyskursu o IV Rzeczypospolitej. Choć w różnych wariantach i na różnych etapach, stał się on częścią agendy wszystkich partii prawicowych. W kolejnych latach samo hasło było stopniowo zdejmowane z agendy przez PiS jako budzące negatywne skojarzenia, jednak kluczowe elementy samego programu pozostały niezmiennie.

Po szóste, cechą charakterystyczną polskiej prawicy jest jej wewnętrzne zróżnicowanie, sięgające jeszcze szeregu środowisk oraz protopartii powstających od lat 80. poza strukturami opozycji solidarnościowej, a także wewnętrznego zróżnicowania opozycji solidarnościowej. Mimo, iż dominującą rolę w początkowym okresie przemian demokratycznych odegrał ruch solidarnościowy, spór o kształt i tempo polskiej transformacji znany pod nazwą „wojny na górze” szybko ujawnił przejściowy charakter jedności, wynikający z istnienia PZPR jako silnego przeciwnika politycznego. Na poziomie ideologicznym formuły polskiej prawicowości z jednej strony odwoływały się do znanych z demokracji zachodnich ideologii liberalizmu, chrześcijańskiej demokracji czy konserwatyzmu, z drugiej strony do właściwych dla polskiego kontekstu historyczno-kulturowego nurtów: niepodległościowego, czy narodowo-katolickiego. Inną cechą polskiego systemu partyjnego jest trwała obecność partii, które mają charakter radykalny, antysystemowy i populistyczny. Łączą one zwykle elementy wywodzące się z różnych ideologii, z pierwiastkiem narodowo-katolickim, populizmem oraz krytyką sposobu przejścia do demokracji i kształtu transformacji ustrojowej (np. RdR, ROP, czy LPR). W warunkach silnie spolaryzowanej polityki wokół takich środowisk, czy partii nie tworzy się kordonu sanitarnego, a raczej próbuje przechwycić ich poparcie, poprzez włączanie radykalnych wątków do programu wyborczego, czy też strategiczne ich wykorzystanie w publicznych wypowiedziach (np. PiS). Polskim fenomenem jest też trwała obecność różnych partyjnych wcieleń J. Korwin-Mikke łączącego wartości libertariańskie i konserwatywne, z wybranymi wątkami antykomunistycznymi, np. krytyką Okrągłego Stołu i będącej jego następstwem transformacji.

⁶ K. Deegan-Krause, Z. Enyedi, Agency and the Structure of Party Competition: Alignment, Stability and the Role of Political Elites, "West European Politics" 2010, T. 33, Nr 3, s. 695.

Po siódme, podziały strukturalno-organizacyjne oraz ideologiczne uzupełnia katalog kwestii, które również były przedmiotem ostrych konfliktów między partiami prawicy, m. in. rola L. Wałęsy, stosunek do postkomunistów, znaczenie „Solidarności”, rola Kościoła katolickiego, lustracja, dekomunizacja, a w późniejszym okresie spór dotyczący UE. Wszystkie one nie przysłaniały jednak znaczenia podziału postkomunistycznego, który do 2005 r. określał strukturę rywalizacji partyjnej i służył jako symboliczny zasób do budowy partyjnych tożsamości. Po 2005 r. dotychczasowa rywalizacja pomiędzy postkomunistyczną lewicą, a postsolidarnościową prawicą zastąpiona została sporem pomiędzy partiami prawicy. Choć źródłem polaryzacji stał się podział na „Polskę solidarną” i „Polskę liberalną” to jednak elementy podziału postkomunistycznego były nadal aktywowane, służąc jako instrument „komunizacji” przeciwnika politycznego, podważający prawo do budowania tożsamości w oparciu o tradycję solidarnościową. Z kolei po 2010 r. na wewnątrzprawicowy spór o model modernizacji kraju oraz stosunek do tradycji nałożył się konflikt związany z katastrofą smoleńską. Wzmocniło to jedynie logikę polaryzacji i nadało programowym podziałom jeszcze bardziej spersonalizowany charakter.

Wątki pojawiające się w omówionej książce znajdują swoje uzupełnienie i rozwinięcie w innych tekstach wchodzących w skład osiągnięcia naukowego. Tekst zatytułowany **„Political and social dimensions of the left–right division. The Polish case”** analizuje funkcjonowanie podziału lewicowo-prawicowego nie tylko na poziomie politycznym, ale również społecznym w oparciu o badania statystyczne TNS OBOP oraz CBOS. Ponadto, podział ma sens dla większości badanych Polaków, których polityczne wybory są zdecydowanie determinowane przez samookreślenie na osi lewica – prawica. Inną cechą charakterystyczną podziału lewica-prawica w Polsce jest również to, że podstawowe zmienne społeczno-demograficzne nie wykazują większych związków z samookreśleniem lewicowo – prawicowym. Podstawowym kryterium podziału na poziomie społecznym jest zdecydowanie socjokulturowe i tendencja ta utrzymuje się od początku lat 90. do czasów współczesnych. Wyrazem tej tendencji jest też fakt, iż orientacja polityczna artykułowana na osi lewica oraz prawica nie różnicuje poglądów co do społecznej roli państwa oraz systemu podatkowego.

Problem konstruowania tożsamości politycznej oraz zawartości treściowej podziału lewicowo-prawicowego podejmuje artykuł **„Podział lewica-prawica w perspektywie konstruktywistycznej”**. Punktem wyjścia analizy stało się spostrzeżenie, iż ogląd akademicki nie zawsze dostarcza jasnej odpowiedzi na pytanie, czy w Polsce podział działa systemotwórczo, czy raczej jest źródłem nieładu, niedojrzałości, w efekcie niskiego poziomu systemowości politycznej, czy chwiejności wyborczej. Normatywnym założeniem wielu wypowiedzi jest przekonanie, iż ambiwalencja i niestandardowość pola znaczeniowego lewicy i prawicy jest raczej deficytem do wyeliminowania, niż inherentnym dla rzeczywistości politycznej stanem rzeczy, w którym walka o znaczenia jest istotną częścią samej polityki. Ponadto w wielu publikacjach naukowych zwłaszcza tych z lat 90. przyjmuje się, iż wraz z rozwojem polskiego systemu partyjnego znaczenia lewicy i prawicy odpowiadać będą semantyce właściwej krajom zachodnim, a podstawowym kryterium podziału staną się kwestie ekonomiczne. Tym-

czasem najnowsze badania empiryczne pokazują silną trwałość kulturowego znaczenia podziału zarówno na poziomie elektoralnym, jak i elit politycznych.

Artykuł argumentuje, iż wiele dylematów związanych z definiowaniem pojęć jest wynikiem pozytywistycznej ontologii oraz epistemologii leżących u podstaw paradygmatu racjonalnego wyboru jako podejścia, którym szczególnie często posługują się politolodzy porównawczy badający funkcjonowanie podziału lewicowo-prawicowego. Ponadto, efektem zastosowania rzeczzonego paradygmatu są przynajmniej trzy problemy, obecne w wielu rozważaniach na temat polskiego wariantu podziału lewica-prawica. Po pierwsze strukturalizm, który traktuje zachowania indywidualne i zbiorowe jako efekty struktur społecznych osłabiając znaczenie podmiotowości sprawczej. Tymczasem podziały polityczne nie są prostą pochodną zewnętrznych względem świata polityki uwarunkowań, ale efektem pracy interpretacyjnej aktorów politycznych. Po wtóre, esencjalizm, a więc ujmowanie lewicy i prawicy jako całkowicie odrębnych od siebie bytów, które charakteryzują niezbywalne, esencjalne cechy, względnie niezmiennie mimo zmiany kontekstu. Po trzecie wreszcie, teleologizm wyrażający się w spojrzeniu na transformację systemów partyjnych Europy Środkowo-Wschodniej jako drogę, której celem jest powielenie podziałów znanych z zachodnich systemów politycznych. Utrzymywanie kulturowego charakteru podziału w tej perspektywie jest wyrazem niedojrzałości polskiego systemu partyjnego i odpowiada za jego niesystemowość.

W dalszej części tekst rozwija argumentację, której celem jest ukazanie roli perspektywy konstruktywistycznej w osłabianiu, bądź zapobieganiu wskazanym problemom. Przede wszystkim konstruktywizm jest głęboko sceptyczny względem generalizacji orientując się na silnie skontekstualizowane analizy, które pozwolą na zrozumienie praktyk tworzenia znaczeń przez podmioty w kontekście. Nie chodzi więc o eliminację ambiwalencji, a raczej zrozumienie jej źródeł. Znaczenia, będąc efektem społecznych konstrukcji oraz politycznych sporów, są zawsze niestabilne, a kategorie silnie uzależnione od kontekstu historycznego i kulturowego. Co ważne, istotną rolę w propozycjach konstruktywistycznych odgrywa tożsamość, pozwala bowiem rozstać się z kategorią branych za oczywiste, wyprowadzanych z pozycji społecznej materialnych interesów. Tożsamość traktowana jest jako zespół cech charakterystycznych dla danego podmiotu, rozstrzygających o jego odrębności oraz ciągłości w czasie. Ponadto, w ramach konstruktywizmu pojęcia lewicy oraz prawicy widziane są jako zasoby symboliczne, których sposób definiowania oraz użycia sam jest częścią walki politycznej. Ich znaczenie nie wynika wyłącznie z uniwersalnej, czy lokalnej tradycji politycznej, ale też z performatywnych aktów językowych podejmowanych przez podmioty polityczne walczące o hegemonię w sferze publicznej. Podważanie roszczeń do kategorii i rekategoryzacje dokonywane względem przeciwników politycznych, wskazywanie na odmienny zakres semantyczny lewicy, czy prawicy poprzez forsowanie definicji perswazyjnych są nieodłącznym elementem życia politycznego. Forsowanie określonej definicji sytuacji oraz kategorii tożsamościowych ma ograniczać możliwości manewru przeciwnika politycznego i zapewnić danemu podmiotowi legitymizujący kapitał symboliczny.

Perspektywa konstruktywistyczna, po pierwsze, pozwala zbadać detale politycznych procesów

konstruowania obu kategorii, a więc ustalić rzeczywiste funkcje, jakie ów podział pełni w świecie polityki. Po drugie, pozwala na naświetlenie mechanizmów włączania do kategorii różnorodnych treści, wiążących się z innymi, istotnymi podziałami np. ekonomicznymi, związanymi z etnicznością czy religią. Po trzecie, pozwala zidentyfikować procesy dyskursywnego budowania porządku politycznego przy użyciu lokalnych znaczeń. W ten sposób zabezpiecza przed uniwersalizującą perspektywą, która wielość złożonych strategii uznaje raczej za systemową niedojrzałość. Po czwarte wreszcie, perspektywa ta wyczuła na pozornie nieistotne zabiegi kategoryzacyjne obecne w dyskursie politycznym, które nieść mogą nietrywialne konsekwencje polityczne. Trzecia, empiryczna część tekstu analizuje w oparciu o polski dyskurs polityczny cztery dyskursywne funkcje podziału lewica-prawica: profilowanie, legitymizację siebie oraz delegitymizację przeciwnika politycznego, unifikację oraz substytucję. Co ważne w kontekście podziału postkomunistycznego oraz silnego kapitału symbolicznego solidarnościowej przeszłości, polska prawica posługiwała się często odniesieniami temporalnymi do PRL opisywanego jako komunizm, które służyły delegitymizacji przeciwnika politycznego.

Ten ostatni problem omawia również rozdział **„Dyskursywne konstruowanie tożsamości prawicy w warunkach podziału postkomunistycznego”**, który podjął próbę uzupełnienia koncepcję M. Grabowskiej skoncentrowaną głównie na wymiarze instytucjonalno-behawioralnym o wymiar dyskursywny. Celem rozdziału jest analiza znaczeń pojęcia prawicy w warunkach podziału postkomunistycznego, związanego z najnowszą historią Polski, jego roli w budowaniu tożsamości przy pomocy kategorii antykomunizmu oraz walk o znaczenie owego podziału rozgrywających się na prawicy. Tak zarysowane pole badawcze ujawnić ma sposoby kategoryzacji świata politycznego dokonywanego przez podmioty polityczne, ustalenie zawartości treści poszczególnych kategorii organizujących prawicową tożsamość (antykomunizm, postkomunizm, prawica), zrekonstruowanie węzłowych dla myślenia politycznego wątków związanych z tożsamością własną oraz tożsamością (komunistycznego) Innego – wroga/opponenta, którego egzystencja jest warunkiem ukonstytuowania tożsamości własnej (*anty-komunistycznej*).

Tekst opiera się na założeniu o tożsamości jako konstrukcie, który nie wypływa w sposób „naturalny” z właściwości grupy, lecz jest zawsze do pewnego stopnia arbitralnym dziełem zbiorowego aktora proponującego pewną formę dyskursu na temat tożsamości danej grupy. Ch. Tilly zwraca uwagę, że tożsamości polityczne są sugestywnymi opowieściami o tym, kim grupy są, jak są powiązane i co im się przydarzyło. Obejmują one cztery elementy: granicę oddzielającą „nas” od „nich”; ogół relacji w ramach granicy; narracje dotyczące granicy oraz relacji między podmiotami⁷. Jest to szczególnie istotne w przypadku partii politycznych, które dla swojego istnienia, dla mocy swego oddziaływania zmuszone są do rozwijania takich narracji. Informują one o tym, skąd partie się wywodzą, co zamierzają i czym odróżniają się od innych. Tożsamość, wspiera się na różnicy nie tylko na poziomie logicznym, ale w przypadku sfery politycznej jest kluczowym wymogiem skuteczności, czy nawet sa-

⁷ Ch. Tilly, Political identities in changing polities, „Social Research” 2003, T. 70, Nr 2, s. 607.

mej egzystencji. Partie muszą bowiem swoje istnienie uzasadnić, a możliwe jest to dzięki odwołaniu się do różnicy oddzielającej dany podmiot od innego.

Analiza empiryczna opierająca się na wypowiedziach polityków publikowanych w mediach (głównie prasie drukowanej) w latach 90. pozwalała prześledzić dyskusje tożsamościowe, spory i napięcia związane z trwaniem sporu wokół najnowszej historii oraz ich ewolucję, a także zidentyfikować zawartość treściową kluczowych dla tożsamości prawicy pojęć oraz mechanizmy budowania tożsamości w relacji wobec innych podmiotów. Artykuł można więc potraktować jako studium genealogii dyskursu politycznego dominującego po 2005 r. Mimo wymuszonej przez upływ czasu korekty dyskursu, a więc zastąpienia w wypowiedziach przedstawicieli prawicy pojęcia komunizmu figurą postkomunizmu jest ona nadal używana nie w trybie chronologicznym, a raczej genealogicznym, czy substancjalnym. Oznacza to, iż ustalanie związku pomiędzy PRL a społecznym, ekonomicznym oraz politycznym *status quo* III Rzeczypospolitej jest ciągle jeszcze zabiegiem opartym na założeniach antykomunistycznych, pozwala on bowiem korzystać z silnie negatywnie nacechowanej asocjacji postkomunizmu z komunizmem.

Artykuł wskazuje na silną rolę dychotomizacji, dyskursu moralizującego, pozytywnych i negatywnych atrybucji, różnych strategii podważania roszczeń tożsamościowych oponenta, korzystania z figury wroga utożsamianego z komunizmem, czy konstruowania znaczenia prawicy poprzez odwołania do przeszłości oraz aksjologii. Analiza empiryczna pokazała, iż walki dyskursywne toczyły się nie tylko pomiędzy lewicą, a prawicą, ale również na samej prawicy. Przedmiotem wykluczenia były trzy kręgi. Krąg pierwszy to „komuniści”, czy „postkomuniści”, niekiedy „lewica”, przeciwstawiani „prawicy antykomunistycznej”. Krąg drugi to sojusznicy „postkomunistów”, czyli „lewica solidarnościowa”, której tożsamość powstawała poprzez zawieszającą różnicę kategorię „lewicy”. Najczęściej kojarzona z Unią Demokratyczną, czy później Unią Wolności, opisywana była także jako „lewica laicka”, czy „różowi”. Jednak już samo użycie silnie deprecjonującej kategorii „lewica”, wywierało efekty delegitymizacyjne. Krąg trzeci, to ugrupowania prawicowe, wewnątrz których również toczyła się walka o etykietę prawicowości, a konkretnie o to, jakie treści denotuje owa kategoria.

Problem konstruowania tożsamości prawicowej w perspektywie zmiennych strukturalnych podejmuje artykuł **„Delegitymizacja III Rzeczypospolitej, budowanie partyjnej tożsamości i dyskursywne struktury możliwości”**. Analizowanym problemem jest dyskurs tożsamościowy Platformy Obywatelskiej w latach 2001-2005, a więc okresie, który charakteryzował silny zwrot partii na prawo, który uwiarygadniał zapowiedzi wspólnych rządów koalicyjnych z PiS. Materiałem empirycznym będącym podstawą analizy tożsamości partyjnej były wypowiedzi publiczne ówczesnych liderów ugrupowania. Tekst korzysta z kategorii „definicji problemu”, „dyskursywnych struktur możliwości” oraz „rewolucji semantycznej” wskazując, że rosnąca popularność idei IV Rzeczypospolitej oraz delegitymizacji III Rzeczypospolitej były efektem interakcji pomiędzy działaniami samych aktorów politycznych (podmiotowość sprawcza), jak i uwarunkowaniami strukturalnymi. Z jednej strony dyskurs polityczny wówczas nowopowstałych PO, PiS oraz LPR systematycznie delegitymizował III Rzec-

pospolitą, z drugiej strony upowszechnienie oraz uwiarygodnienie owego dyskursu możliwe było za sprawą zmiennych związanych z kontekstem, w którym partie funkcjonowały. Aspekty dyskursu publicznego, które odpowiadały za rosnącą popularność głoszonych haseł określone zostały mianem dyskursywnych struktur możliwości. Rosnąca liczba afer z udziałem SLD i związana z nią działalność komisji śledczych, problemy zrodzone przez procedury lustracyjne, dotyczące nie tylko polityków, ale również innych postaci życia publicznego, wreszcie śmierć papieża Jana Pawła II stwarzały warunki szczególnie korzystne dla dyfuzji dwóch głównych elementów budujących tożsamość prawicy w Polsce – antykomunizmu oraz konserwatyzmu kulturowego.

Analiza dyskursu politycznego PO we wskazanym okresie pozwoliła na zidentyfikowanie kilku prawidłowości. Po pierwsze, skoro podstawowym obiektem krytyki był ówczesnie sprawujący władzę SLD, zmiana istniejącej sytuacji była wyobrażona w znacznym stopniu przez pryzmat antykomunizmu. Eksponował on znaczenie zakorzenienia III Rzeczypospolitej w przeszłości PRL, korzystał z argumentacji genealogicznej wobec SLD oraz wskazywał na siłę nierozliczonych po 1989 r. służb specjalnych, które przy pomocy zakulisowych operacji miały wywierać wpływ na politykę. Po drugie, krytyce (post)komunistycznego wroga odpowiadało deklarowanie własnych antykomunistycznych filiacji oraz postaw. Podstawowe znaczenie miała tutaj siła związków z tradycją solidarnościową, która podlegała sakralizacji. Po trzecie, rywalizacja z PiS, ale także z LPR wyrażała się również w dystansowaniu od radykalizmu jako postawy politycznej i takim konstruowaniu linii podziału, w którym PO zajmowała pozycję siły racjonalnej oraz umiarkowanej. PO przestrzegała więc często przed radykalizmem oraz populizmem, usiłując stworzyć wrażenie, iż jest jedyną siłą zdolną powstrzymać nieodpowiedzialne partie. Po czwarte, charakterystyczna dla PO była ambiwalencja delegitymizacyjnych strategii kierowanych wobec *status quo* (zawężanie krytyki do pewnych aspektów, dodatkowe kwalifikacje stopniujące radykalizm, metakomentarze odróżniające partyjną tożsamość od języka polityki), co pozwalało mobilizować różne segmenty elektoratu.

Status genealogicznych odwołań trwale obecnych w polskim dyskursie politycznym za sprawą prawicy daje się opisać przy pomocy kategorii pamięci zbiorowej, której popularność w naukach społecznych rośnie przynajmniej od lat 90. Innymi słowy, odwołania do niedemokratycznej przeszłości są ważną częścią procesów politycznych, które prowadzą do konstruowania społecznych wyobrażeń na temat przeszłości, a więc pamięci zbiorowej. Problem ten rozwija artykuł „**Pamięć zbiorowa w naukach politycznych – topografia pola badań**”, analizując równocześnie powody, dla których kategoria pamięci zbiorowej była dotąd względnie rzadko wykorzystywana w naukach politycznych, co zauważają zarówno badacze pamięci, jak i przedstawiciele nauk politycznych. Jak wykazuje artykuł, podstawowy powód względnej słabości związków pomiędzy badaniami nad pamięcią zbiorową a naukami politycznymi wynika ze specyfiki teoretycznego rozwoju nauk politycznych. Dyscyplina ta, spośród bodaj wszystkich dyscyplin nauk społecznych, najpóźniej doświadczyła skutków kolejnych, dokonujących się w humanistyce przełomów. Konstruktywizm, czy szerzej, badania interpretatywne pojawiły się na obszarze politologii dość późno i nigdy nie stały się częścią głównego nurtu badań tej

dyscypliny. Dystans względem podstawowych założeń interpretatywizmu czynił politologię odporną na badania, które koncentrowały się na rekonstrukcji procesów sygnifikacji odnoszących się do przeszłości.

Jak pokazuje tekst, badania nad pamięcią podejmowane w ramach nauk politycznych można podzielić na kilka głównych nurtów, które wydają się obecnie dominować w politologicznych badaniach nad pamięcią. Po pierwsze, mowa o rozważaniach nad sposobami budowania tożsamości różnych podmiotów politycznych, po wtóre, o legitymizacji relacji władzy przy użyciu różnych, związanych z przeszłością treści, po trzecie, analizach czynników kształtujących relacje między wiedzą na temat przeszłości a działaniami aktorów politycznych, po czwarte, o badaniach nad rozliczeniami z przeszłością. Jak podkreśla artykuł, wiele badań w ramach każdego z wymienionych nurtów nie posługuje się pojęciem pamięci zbiorowej i nie odnosi się do szeregu koncepcji sformułowanych przez autorów badających pamięć. Jednak ich koncentracja na różnych politycznych zabiegach, w efekcie których dochodzi do przekształcania społecznych wyobrażeń na temat przeszłości ściśle wiąże z problematyką pamięci zbiorowej. Inną jeszcze cechą owych badań jest zbyt rzadkie adaptowanie różnych pojęć oraz teorii wypracowanych przez badania nad pamięcią do nauk politycznych. Kluczowe prace konstruktywistyczne nie odnoszą się do badań nad pamięcią. Z kolei te ostatnie w niewielkim stopniu wpływają też na badania nad procesami budowania tożsamości przez różne podmioty, zwłaszcza partie polityczne. Tymczasem z punktu widzenia tożsamości polskiej prawicy, której istotnym elementem są własności kulturowe, w tym stosunek do przeszłości, adaptacja koncepcji, podejść, czy kategorii rozwijanych na gruncie studiów nad pamięcią miałyby kluczowe znaczenie. Ponadto autorzy koncentrujący się na pamięci, zbyt rzadko sięgają do repertuaru teoretycznego politologii. Brakuje na przykład prac, które korzystałyby z koncepcji dyfuzji idei dla badania mechanizmów pamiętania na poziomie państwa narodowego.

Jak argumentuje artykuł, rozwiązanie wskazanych problemów wymagałoby postawy dialogicznej, która we wzajemnej wymianie upatrywałaby drogi do pełniejszych i subtelniejszych rezultatów badawczych. W dialogu owym nauki polityczne dostarczałyby informacji na temat kontekstu politycznego, kategorii, siatki zmiennych i zależności między nimi. Natomiast badania nad pamięcią tak rozumiane instrumentarium uzupełniałyby o kategorie oraz narzędzia analityczne pozwalające konstruować gęste opisy społecznych znaczeń przeszłości, w ramach których podejmowane są działania polityczne. Artykuł w zmienionej wersji ukazał się w języku niemieckim pt. **„Kollektives Gedächtnis in der Politikwissenschaft – von Distanz zur Symbiose. Ein Forschungsbericht”**.

Relacja pomiędzy tożsamością a pamięcią zbiorową poddana została analizie w artykule **„Tożsamość i pamięć zbiorowa w badaniach politologicznych”**. Tożsamość jest centralną kategorią badań nad pamięcią, zaś przynajmniej od lat 90. tożsamość stała się ważnym pojęciem również dla nauk politycznych. Przykładów najbardziej konsekwentnego stosowania tożsamości jako zmiennej dostarczają nurty konstruktywistyczne w stosunkach międzynarodowych, zwłaszcza prace A. Wendta i P. Kaztensteina. Z punktu widzenia współczesnych nauk politycznych równie istotne jak państwa są

podmioty ponadnarodowe, narody, a także podmioty niższego rzędu, takie jak partie polityczne, grupy mniejszościowe, czy ruchy społeczne nie tylko zresztą te występujące na terytorium państwa narodowego, ale mające charakter transnarodowy. Uzupełnienie ważnej kategorii interesu o zestaw czynników, które wpływają na postrzeganie rzeczywistości, a więc i na percepcję własnego interesu pozwoliło postawić pytanie o rolę pamięci. Po wtóre, pamięć zbiorowa jest nieodłącznym aspektem tożsamości w tym sensie, że odpowiedź na pytanie o kolektywne „my” najczęściej wiąże się z poszukiwaniem genealogii. Po trzecie, pytania badawcze stawiane w literaturze przedmiotu dotyczą najczęściej trzech wymiarów: poziomu Unii Europejskiej, stosunków międzypaństwowych oraz mechanizmów budowania tożsamości i pamięci zbiorowej na poziomie państwa i narodu. Znaczniej rzadziej badania analizują procesy budowania tożsamości przez partie polityczne, czy inne podmioty operujące na poziomie wewnętrznym. Po czwarte, wysiłki analityczne zmierzają do ustalenia charakteru wzajemnych relacji pomiędzy tożsamością zbiorową i pamięcią zbiorową. Ważne są także próby ustalenia czynników, które wpływały na partykularne wybory w procesie konstruowania tychże fenomenów. Szczególną rolę przypisuje się doświadczeniu II wojny światowej na poziomie Unii Europejskiej, końcowi zimnej wojny na poziomie stosunków międzynarodowych oraz typowi reżimu politycznego na poziomie wewnętrznym.

Wyrazem zainteresowania rolą dyskursu w konstruowaniu rzeczywistości, a także problemem rozliczeń z przeszłością jest również artykuł zatytułowany **„Legitymizacja władzy w perspektywie dyskursywnej. Ujęcie Theo van Leeuwena”**. Celem artykułu jest analiza propozycji badania legitymizacji władzy rozwijanych na obszarze współczesnych badań nad dyskursem. Artykuł szczegółowo omawia rolę dyskursu w badaniu zjawiska legitymizacji, a także przedstawia siatkę analityczną zaproponowaną przez Theo van Leeuwena. Kolejnym krokiem była jej aplikacja do przypadku polskiego dyskursu parlamentarnego. Materiałem empirycznym dobranym celowo dla egzemplifikacji wybranych strategii legitymizacyjnych były wypowiedzi polskich polityków podczas debaty parlamentarnej z 9 marca 2006 r. nad projektami ustaw dotyczących pracy i współpracy z organami bezpieczeństwa PRL przygotowanych przez Prawo i Sprawiedliwość, Platformę Obywatelską oraz Ligę Polskich Rodzin. Poza zainteresowaniami badawczymi, ważnym kryterium doboru tej właśnie debaty był jej silnie polaryzujący potencjał. Produkując skrajnie odmienne sądy formułowane przez polityków na ten sam temat umożliwia ukazanie detali procesów dyskursywnego konstruowania legitymizacji. Taka właściwość dyskursu wymusza bowiem wykorzystywanie bogatego zestawu strategii legitymizacyjnych, które uzasadniałyby forsowanie partykularnej definicji sytuacji, często biegunowo różnej od tej promowanej przez inne podmioty polityczne.

Tekst analizuje mechanizmy dyskursywnego konstruowania legitymizacji oraz delegitymizacji w czterech trybach: autoryzacji, racjonalizacji, mythopoesis oraz moralizacji. Artykuł jest wyrazem przekonania, iż pojawiające się w ramach badań nad dyskursem pomysły teoretyczne mają istotne znaczenie dla nauk politycznych, szczególnie tych, które uznają idee i język za ważną zmienną dającą wgląd w charakter i przebieg zjawisk politycznych. Z kolei na poziomie metodologicznym, narzędzia

analizy dyskursu pozwalają uchwycić detale procesów politycznego konstruowania rzeczywistości i w tym sensie są ważnym uzupełnieniem badawczego oprzyrządowania nauk politycznych.

Problem relacji pomiędzy dyskursem a ideologią w perspektywie relacyjno-dialektycznej analizy dyskursu jest przedmiotem analizy w tekście „**Semioza, praktyki społeczne i ideologia w krytycznej analizie dyskursu Normana Fairclough’a**”. Jak wykazuje tekst, krytyczna analiza dyskursu w przypadku omawianej koncepcji N. Fairclough’a ujmuje dyskurs jako formę praktyki społecznej, zakładając dialektyczny związek pomiędzy określonym wydarzeniem dyskursywnym, a sytuacjami, instytucjami oraz strukturą społeczną. Dialektyczny i relacyjny charakter omawianej wersji analizy dyskursu wynika z zakwestionowania deterministycznego i strukturalistycznego odcienia wielu rozważań na temat ideologii. N. Fairclough podważa propozycje L. Althussera w tych obszarach, które przyjmują totalną ideologiczną determinację podmiotu. Dyskurs jest więc społecznie konstytuujący, pomagając reprodukować oraz zmieniać *status quo*, jak i społecznie konstytuowany, podlegając oddziaływaniom ze strony struktury społecznej. Pojęcie ideologii, które N. Fairclough uzupełnia o aspekty dyskursywne pozostaje pod silnym wpływem koncepcji L. Althussera, A. Gramsciego oraz J. Thompsona. Jak argumentuje artykuł, brytyjski badacz dyskursu przyjmuje kilka założeń. Po pierwsze, zakłada, że ideologię charakteryzuje materialność związana z instytucjami społecznymi oraz ich praktyką. Nie jest ona zbiorem idei wypełniających ludzką świadomość, ale myślą zmaterializowaną w instytucjach stwarzanych przez ludzkie życie społeczne i wtórnie to życie stwarzających. Po drugie, ideologie są instrumentem „interpelacji”, a więc powoływania do życia podmiotów, których społeczne istnienie jest rodzajem efektu ideologicznego. Po trzecie, ideologiczne aparaty państwa (np. szkoły, uniwersytety, kościoły) są zarówno miejscem, jak i stawką w ideologicznej walce, co wymaga analizy walki o dyskurs, jak i walki w dyskursie, toczonej przez aktorów społecznych oraz politycznych. Po czwarte, ideologie zakorzenione w praktykach dyskursywnych swoją moc czerpią ze statusu zdroworozsądkowości, będącego efektem naturalizacji. Nie pozbawia to jednak aktorów społecznych możliwości zdemaskowania takiego stanu rzeczy i podważenia ideologicznego dyskursu.

Po piąte, ideologia obecna jest zarówno na poziomie struktur, wydarzeń społecznych, jak i tekstów. Koncentracja tylko na jednym z poziomów prowadziłaby do redukcjonizmu, który bądź to nie pozwoliłby wyjaśnić jak możliwa jest zmiana (koncentracja na strukturze społecznej), bądź też utrudniał wyjaśnienie trwałości pewnych konwencji i instytucji społecznych (koncentracja na wydarzeniach społecznych). Po szóste, ideologie są w takim ujęciu „znaturalizowaną orientacją” wbudowaną w normy i konwencje oraz nieustanną pracą, której celem jest naturalizacja oraz denaturalizacja tych konwencji w ramach bieżących wydarzeń dyskursywnych. Po siódme, ideologie mogą lokować się zarówno na poziomie formy, jak i treści, stąd oba wymiary w toku analizy nie powinny być od siebie oddzielane. Do rezultatów niniejszego tekstu należy nie tylko ustalenie statusu ideologii we współczesnych badaniach i ukazanie wzajemnych związków pomiędzy ideologią, a dyskursem, ale również wyjaśnienie ważnych pojęć dających się wykorzystać w politologicznie zorientowanej anali-

zie dyskursu. Mowa o takich kategoriach, jak: intertekstualność, interdyskursywność, łańcuch gatunków, czy styl.

Problem budowania tożsamości aktorów społecznych i politycznych w sferze publicznej porusza również artykuł **„Dyskursywne re(konstruowanie) charyzmy. Przypadek Lecha Wałęsy”**, który analizował w oparciu o metodologię krytycznej analizy dyskursu strategie nominacji, predykcji oraz argumentacji. Bazą empiryczną analizy były artykuły-opinie publikowane na łamach „Gazety Wyborczej” na temat książki S. Cenckiewicza i P. Gontarczyka „SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii”. Już na tym jednym tylko przykładzie i w odniesieniu do wąskiego problemu reprezentacji aktorów społecznych (nominacja/predykcja) widać bogaty zestaw argumentów i katalog mechanizmów stosowanych, czy używanych dla forsowania partykularnego porządku symbolicznego. Stosowano argumentację ontologiczną dotyczącą tego, jaka jest i była rzeczywistość. Argumenty ontologiczne odnosiły się nie tylko do III Rzeczypospolitej, przeciwstawianej IV Rzeczypospolitej, ale w znacznym stopniu do wyjaśniania charakteru rzeczywistości PRL jako kontekstu niezbędnego dla zrozumienia działań L. Wałęsy. Istotna była również argumentacja epistemologiczna, dotycząca tego jak analizować rzeczywistość, reguł badania, kryteriów i kształtu prawdy o rzeczywistości. Sprowadzić ją można do katalogu założeń o produkcji, dystrybucji oraz oceny tego, co może uchodzić za prawdę i oczywistość w przypadku biografii L. Wałęsy. W ścisłym związku z nią pozostawała szczegółowa argumentacja historyczna, poddająca w wątpliwość szereg ustaleń badaczy. Istotną rolę w procesie atrybucji cech, a także ustalania zakresu odpowiedzialności oraz granic tego, co może prawnomocnie pojawiać się w sferze publicznej odgrywała argumentacja moralno-symboliczna oraz psychologiczna.

Narzędzia metodologiczne krytycznej analizy dyskursu w wersji historyczno-dyskursywnej rozwijanej przez R. Wodak wykorzystane zostały również w artykule **„Europe as a symbolic resource. On the discursive space of political struggles in Poland”** opublikowanym w serii „Working Papers” Freie Universität w Berlinie. Jest on pokłosiem badań oraz dyskusji seminaryjnych, w których uczestniczyłem w trakcie stypendium podoktorskiego w ramach Kolleg-Forschergruppen **„Transformative Power of Europe”** w Berlinie. Zmieniona oraz skrócona wersja tekstu ukazała się również w języku polskim: ***Europa jako zasób symboliczny w dyskursie polskich partii politycznych po 2004 r.***, w: **Transformacja polska – oczekiwania i rzeczywistość**, red. Joanna Dzwonczyk, Jerzy Kornaś, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie: **Kraków 2011, ss. 135-146**. Na poziomie teoretycznym tekst inspirował się nurtami konstruktywistycznymi w badaniach nad polityką zagraniczną, badaniach europejskich oraz stosunkami międzynarodowymi (T. Diez, L. Hansen, H. Larsen, I. Neumann). Mając na względzie relacyjny charakter dyskursu oraz rolę „konstytutywnego zewnątrz” w konstruowaniu podmiotu zbiorowego, przyjmuje się, że partykularna wizja Unii Europejskiej, czy szerzej Europy jest zawsze silnie związana ze specyficzną wizją Polski. Tak więc, kiedy partie polityczne debatują na temat Europy, równocześnie dyskutują na temat Polski. Spe-

cyficzna wizja Polski jako suwerennego państwa narodowego logicznie i politycznie pociąga za sobą specyficzną koncepcję UE.

Po drugie, specyficzna wizja Polski jest efektem w określony sposób interpretowanej struktury instytucjonalnej UE. Po trzecie, biorąc pod uwagę pluralistyczną przestrzeń dyskursu i wielość pozycji, które mogą zająć aktorzy polityczni, jest wiele wizji Europy/UE, a tym samym wiele wizji państw narodowych. Stąd, po czwarte, idee oraz kategorie związane z Europą nie są w żadnym wypadku jednoznaczne, ale zawsze przybierają rozmaite uwarunkowane kontekstem politycznym znaczenia. Celem artykułu była rekonstrukcja stanowisk wobec Unii Europejskiej możliwych do zajęcia w polu polityki w Polsce po roku 2004. Tekst usiłuje odpowiedzieć na kilka pytań badawczych. Jakie pozycje mogli zajmować aktorzy polityczni, kiedy argumentowali na temat Europy, czy Unii Europejskiej? Jak artykułowana (na poziomie domyślnym, bądź *explicite*) jest relacja między Polską oraz Unią Europejską w ramach danej pozycji? Przy użyciu jakich elementów, konceptów oraz idei owa artykulacja jest realizowana? Jakie są linie podziału między różnicującymi się pozycjami dyskursywnymi, a więc, kto jest Innym danej pozycji? Bazą empiryczną analizy są programy partii politycznych z wyborów do Parlamentu Europejskiego 2004 roku oraz wyborów do parlamentu z 2005 i 2007 roku, *exposé* premierów oraz sprawozdania stenograficzne sejmowych dyskusji nad informacją kolejnych ministrów spraw zagranicznych po 2004 roku o kierunkach polityki zagranicznej państwa. Analiza danych empirycznych pozwoliła na wyróżnienie trzech pozycji dyskursywnych, które organizowały produkcję znaczeń i rządziły procesami reprezentacji. Pierwsze stanowisko reprezentuje Europę, czy też Unię Europejską jako szansę dalszego rozwoju Polski i możliwość uzyskania przez kraj odpowiedniego znaczenia w stosunkach międzynarodowych. Zajmowane jest ono przez Sojusz Lewicy Demokratycznej oraz Platformę Obywatelską. Pozycja druga konstruuje strukturę unijną jako grę interesów pomiędzy suwerennymi państwami narodowymi. Zadaniem Polski jest korzystać ze współpracy, a jednocześnie utrzymać maksimum suwerenności. Z zasobów dostępnych w ramach tej pozycji korzysta Prawo i Sprawiedliwość. Trzecie stanowisko opisywane być może przez „zagrożenie” jako słowo-klucz, które organizuje sposób myślenia o Unii Europejskiej. Kluczowym podmiotem politycznym była Liga Polskich Rodzin, ale pewne elementy obecne były w dyskursie Samoobrony, czy też Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Pokłosiem uczestnictwa w europejskim projekcie dotyczącym komunikowania populistycznego *COST Action IS1308 Individuals, Societies, Cultures And Health “Populist Political Communication in Europe: Comprehending the Challenge of Mediated Political Populism for Democracy”*, jest artykuł „**Poland. A Fourth wave of populism?**”. Podstawowym celem była analiza literatury przedmiotu dotyczącej populizmu, pod kątem konceptualizacji samego zjawiska, a także jego manifestacji na poziomie polityki, mediów oraz społeczeństwa. Artykuł został przygotowany przez czterech autorów, a moim zadaniem była analiza sposobów konceptualizacji zjawiska populizmu oraz komunikacyjnego aspektu populizmu w sferze polityki. Tekst wskazuje na potrzebę szerszej zakrojonych badań empirycznych, a także na pluralizm, sprzeczności, a często niejednoznaczności w sposobach defi-

niowania populizmu najczęściej, traktowanego jako strategia, ideologia, dyskurs, typ myślenia politycznego, czy ruch społeczny. Gdy mowa o poziomie polityki, tekst zwraca uwagę na szereg elementów charakterystycznych dla populistycznego dyskursu m. in. dychotomia „my”-„oni”, symplifikacje, podział na „lud” i „elity”, pozytywną ocenę „ludu”, quasi-dowody, argumenty typu *post hoc ergo propter hoc*, wątki eurosceptyczne, czy też antykomunistyczne.

Przedstawione osiągnięcie naukowe wypełnia lukę w istniejącej literaturze przedmiotu dotyczącą prawej strony systemu partyjnego rozumianego jako układ relacji, uzupełniając perspektywę instytucjonalno-organizacyjną o wymiar dyskursywno-komunikacyjny. Badanie ma więc charakter silnie interdyscyplinarny integrując ustalenia nauk politycznych z badaniami prowadzonymi na gruncie socjologii oraz językoznawstwa. Ponadto, osiągnięcie łączy analizy teoretyczne z badaniami empirycznymi. W **wymiarze teoretycznym** chodzi zazwyczaj o doprecyzowanie, wyostrenie, bądź ustalenie statusu pojęć istotnych z punktu widzenia badań empirycznych. Ponadto analizie poddano przydatność oraz związki pomiędzy podejściami badawczymi (np. krytyczną analizą dyskursu w wariacie relacyjno-dialektycznym N. Fairclougha, konstruktywizmem), ramami analitycznymi, bądź kategoriami (np. tożsamością, pamięcią zbiorową) a badaniami politologicznymi skoncentrowanymi na polityce partyjnej (np. dla analizy znaczenia, trwałości oraz funkcji podziału lewica-prawica, czy badania legitymizacji władzy). Rozważania teoretyczne służyły ponadto wypracowywaniu, czy rekonstrukcji ram analitycznych, czy też narzędzi przydatnych do analiz empirycznych.

W **wymiarze metodologicznym** wkład przedkładanego osiągnięcia polega na włączeniu do nauk politycznych strategii badań wypracowanych na gruncie krytycznej analizy dyskursu np. nominacji, predykcji, argumentacji, modalności, atrybucji tekstu, typów legitymizacji, interdyskursywności. Z kolei w **wymiarze empirycznym** istota wkładu przedkładanego osiągnięcia naukowego polegała na szerokim diachronicznym spojrzeniu na rozwój polskiej prawicy w perspektywie wzajemnej interakcji pomiędzy poszczególnymi podmiotami tak na poziomie organizacyjnym, jak i dyskursywnym. Nowość polega również na wnikliwej, kompleksowej analizie źródeł często pomijanych w literaturze przedmiotu i potraktowaniu wypowiedzi polityków jako ważnych aktów performatywnych budujących tożsamość partyjną, relacje międzypartyjne, a także definicje sytuacji, w tym stawki rywalizacji oraz osie podziałów. Gdy mowa o tych ostatnich, ważnym wkładem jest też empiryczne udokumentowanie znaczenia tzw. podziału postkomunistycznego w wymiarze dyskursywnym (wątku niepodjętym w fundacyjnej pracy M. Grabowskiej), a także funkcji jaką pełniła zawartość tego podziału w konstruowaniu tożsamości siebie oraz oponenta politycznego w przestrzeni rywalizacji międzypartyjnej, czy szerzej sferze publicznej.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Poza przedstawionym w punkcie 4 osiągnięciem naukowym, moje zainteresowania badawcze koncentrowały się wokół kilku powiązanych ze sobą teoretycznie, metodologicznie, bądź przedmiotowo obszarów badawczych. Dodać należy, iż wyniki badań publikowane były w polskich oraz zagranicznych czasopismach oraz książkach naukowych (m. in. Niemczech, Rosji, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii). Efektem są 23 pozycje naukowe oraz 2 hasła w leksykonie, 2 ekspertyzy, 1 raport tematyczny, 1 artykuł opublikowany jako „Working paper”:

- 13 artykułów w czasopismach naukowych (w tym 2 w języku rosyjskim, 1 w języku niemieckim, 4 w języku angielskim),
- 10 artykułów w pracach zbiorowych (w tym 1 w języku niemieckim, 4 w języku angielskim),
- 2 hasła w leksykonie,
- 2 ekspertyzy,
- 1 raport tematyczny (w języku angielskim),
- 1 artykuł „Working paper” (w języku angielskim).

Pierwszym z obszarów moich zainteresowań, rozwijającym i kontekstualizującym badania opisane w punkcie 4, jest problematyka dotycząca prawicy w ramach polskiego systemu partyjnego [2] oraz dyskursywnych mechanizmów konstruowania politycznych znaczeń i symboli, związanych z podziałami politycznymi (w tym dominującym dla polskiej kultury politycznej podziałem dotyczącym PRL) [3], figurą wroga [1, 8], przywództwem politycznym [6], rywalami politycznymi, czy wydarzeniami z przeszłości, które służą do delegitymizacji rzeczywistości po 1989 r. [4, 5, 7]. Do prac opublikowanych w ramach tego pola należą:

1. Lipiński A., Strategie „komunikacji” przeciwnika politycznego. Obraz środowiska Unii Wolności w dyskursie polskiej prawicy, „Przegląd Politologiczny” 2016, Nr 3, ss. 93-107.
2. Lipiński A., Политические партии и партийная система в условиях посткоммунизма. Казус Польши, „PolitBook” 2015, Nr 1, ss. 113-134.
3. Lipiński A., *Radykalizacja czy patologiczna normalność? Ugrupowania i ruchy radykalne a partie polityczne w Polsce i Europie Zachodniej*, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, Warszawa 2013, ss. 1-24.
4. Lipiński A., Prawica a podział postkomunistyczny. Przypadek Polski, "Studia Politologiczne Uniwersytetu Warmińsko -Mazurskiego w Olsztynie" T. 7, red. Selim Chazbijewicz, M. Chełminiak, T. Gajowniczek, Instytut Nauk Politycznych UWM, Olsztyn 2013, ss. 117-128.

5. Lipiński A., Meanings of 1989: Right-wing Discourses in Post-communist Poland, w: *The 1989 Revolutions in Central and Eastern Europe. From Communism to Pluralism*, red. Kevin McDermott, Matthew Stibbe, Manchester University Press: Manchester 2013, ss. 235-252.
6. Lipiński A., Prawica a III Rzeczpospolita – reprezentacje rzeczywistości w dyskursie politycznym, w: *Idea ustrojowa a rzeczywistość IV Rzeczypospolitej*, red. Jerzy Kornaś, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie: Kraków 2010, ss. 243-260.
7. Lipiński A., Między populizmem a technokracją. Konstrukcja obrazu społeczeństwa polskiego a model przywództwa politycznego w dyskursie prawicy, w: *Lider, manager, oportunist a współczesne koncepcje przywództwa*, red. Krzysztof Kasianiuk, Wydawnictwo Collegium Civitas: Warszawa 2009, ss. 191 - 206.
8. Lipiński A., Mitologizacja czy dyskursywna reprezentacja? Okrągły Stół, Magdalenka i "gruba kreska" jako kategorie dyskursu prawicy, w: *Mity, symbole i rytuały we współczesnej polityce*, red. Bohdan Szklarski, Wydawnictwo Naukowe Scholar: Warszawa 2008, ss. 277 – 292.
9. Lipiński A., Das Phanomen der Kommunisten nach dem Kommunismus – die rechte Konstruktion eines linken Feindes in Polen nach 1989, w: *Die Destruktion des Dialogs. Zur innenpolitischen Instrumentalisierung negativer Fremd- und Feindbilder. Polen, Tschechien, Deutschland und die Niederlande im Vergleich 1900 bis heute*, red. Dieter Bingen, Peter Oliver Loew, Kazimierz Wóycicki, Wydawnictwo Harrassowitz Verlag: Wiesbaden 2007, ss. 273-291.

Kolejnym obszarem zainteresowań jest dyskurs medialny i strategię jego analizy. W przypadku Polski, którą charakteryzuje wysoki poziom tzw. paralelizmu politycznego, system medialny, sympatie dziennikarzy, czy linie polityczne poszczególnych redakcji silnie odzwierciedlają, ale też wzmacniają zróżnicowanie na poziomie partyjnym. Stąd analiza dyskursu medialnego pozwala również wnioskować na temat znaczeń, schematów argumentacyjnych, toposów etc. wykorzystywanych po prawej stronie sceny politycznej. Wiąże się to również z faktem większej obecności opinii wybranych polityków w mediach ich wspierających (np. poprzez wywiady, pośrednie, bądź bezpośrednie cytowanie etc.). W ramach niniejszego pola analizowane były dwa tematy. Po pierwsze, problem medialnej reprezentacji prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej [1, 2, 3]. Po drugie, kwestia reprezentacji imigrantów w polskich i europejskich mediach [4, 5, 6]. Teksty dotyczące tej problematyki są pokłosiem europejskiego projektu MEDIVA „*Media for Diversity and Migrant Integration. Consolidating Knowledge & Assessing Media Practices across the EU*”, którego koordynatorem był European University Institute we Florencji.

1. Lipiński A., *Presidency as a political battleground. Media and the Polish Presidency of the European Union Council*, w: *Media and communication in Europe*, red. Agnieszka Stępińska, Logos Verlag, Berlin 2014, ss. 227-243.
2. Lipiński A., *Prasowy wizerunek polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, Nr 4, ss. 772-794.
3. Lipiński A., *The Presidency as a task. The image of Poland's presidency of the Council of the European Union in selected Polish weekly magazines*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2013, Nr 3, ss. 207-229.
4. Lipiński A., *The Representation Of Third-Country Nationals In European News Discourse. Journalistic perceptions and practices*, „Journalism Practice” 2013, T. 7, Nr 3, ss. 248-265 (współautorstwo z Samuelem Bennettem, Jessiką ter Wal, Małgorzatą Fabiszak, Michałem Krzyżanowskim). Mój wkład polegał na sformułowaniu problemu badawczego, dostarczeniu danych empirycznych, uczestnictwie w realizacji analizy oraz interpretacji wyników, przygotowaniu tekstu oraz jego złożeniu do recenzji. Swój wkład oceniam na 20%.
5. Lipiński A., *Media a reprezentacja oraz integracja imigrantów*, Instytut Spraw Publicznych: Warszawa 2013.
6. Lipiński A., *Migrants and Media Newsmaking Practices*. Thematic Report 2011/02: Media Content. Wydawnictwo European University Institute: Florence, ss. 1-57 (współautorstwo z Samuelem Bennet, Jessiką Ter Wal, Małgorzatą Fabiszak, Michałem Krzyżanowskim). Mój wkład polegał na sformułowaniu problemu badawczego, dostarczeniu danych empirycznych, uczestnictwie w realizacji analizy oraz interpretacji wyników, przygotowaniu tekstu oraz jego złożeniu do recenzji. Swój wkład oceniam na 20%.

Trzeci obszar badawczy wiąże się z moimi zainteresowaniami mechanizmami reprodukcji reżimów autorytarnych, a także ich rozliczania po ustanowieniu nowego ustroju. Artykuły współautorskie dotyczące problematyki legitymizacji władzy w Azji Centralnej rozwinęły wątek różnych typów badań nad legitymizacją, ze wskazaniem na znaczenie badania zawartości treściowej roszczeń legitymizacyjnych, a także warunków oraz czynników podnoszących szanse na ich udaną dyfuzję i zakorzenienie w systemie poglądów na poziomie obywateli [1, 2]. Jednym z ważnych typów roszczeń legitymizujących w Azji Centralnej były odwołania do gloryfikującej przeszłości i symboliczne ustanawianie ciągłości pomiędzy przeszłością, a teraźniejszością. Wątek władzy i jej związek z konstruowaniem partykularnej wizji przeszłości podejmuje również hasło „Władza” opublikowane w ważnym dla polskich badań nad pamięcią zbiorową leksykonie „*Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci*” [3]. Z kolei hasło „*Sprawiedliwość okresu przejściowego*” rozważa historię pojęcia oraz instrumenty tzw.

rozliczeń z przeszłością, a także ich wpływ na kształt pamięci zbiorowej [4]. Wątek ten jest także rozwinięty w tekstach pisanych wspólnie z Arolą Elbasani. Krytycznie rozważają one możliwe teoretyczne wyjaśnienia przebiegu rozliczeń z przeszłością w warunkach państw postkomunistycznych, a następnie wypracowane ustalenia teoretyczne stosują do wyjaśnienia przypadku Polski i Albanii [7, 8]. Zmieniona wersja dwóch tekstów [7] i [8] ukazała się w renomowanej serii wydawnictwa Intersentia w całości poświęconej sprawiedliwości okresu przejściowego: *“Critical Perspectives in Transitional Justice”* [5]. Również tekst [6] ukazał się w specjalnej serii poświęconej sprawiedliwości okresu przejściowego: *“Springer Series in Transitional Justice”*.

1. Lipiński A., *Uwarunkowania legitymizacji władzy w systemach autorytarnych. Casus państw Azji Centralnej*, „Przeglądu Politologiczny” 2017, Nr 1, ss. 189-202 (współautorstwo z Nartsiss Shukuralieva). Mój udział polegał na sformułowaniu problemu badawczego, wypracowaniu ram analitycznych, uczestnictwie w realizacji analizy oraz interpretacji wyników, przygotowaniu tekstu oraz jego złożeniu do recenzji. Swój wkład oceniam na 50%.
2. Lipiński A., *Wybrane mechanizmy legitymizacji władzy w krajach Azji Centralnej*, w: Między Klio a Themis. Księga dedykowana Profesorowi Jackowi Sobczakowi, pod red. Janusz W. Adamowski, Tadeusz Wallas, Ksenia Kakareko, Warszawa-Poznań 2016, ss. 809-821 (współautorstwo z Nartsiss Shukuralieva). Mój udział polegał na sformułowaniu problemu badawczego, wypracowaniu ram analitycznych, uczestnictwie w realizacji analizy oraz interpretacji wyników, przygotowaniu tekstu oraz jego złożeniu do recenzji. Swój wkład oceniam na 50%.
3. Lipiński A., Hasło: *Władza*, w: Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci, red. Magdalena Saryusz-Wolska, Robert Traba, współpraca Joanna Kalicka, Wydawnictwo Scholar: Warszawa 2014, ss. 518-522.
4. Lipiński A., Hasło: *Sprawiedliwość okresu przejściowego*, w: Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci, red. Magdalena Saryusz-Wolska, Robert Traba, współpraca Joanna Kalicka, Wydawnictwo Scholar: Warszawa 2014, ss. 457-459.
5. Lipiński A., *Public Contestation and Politics of Transitional Justice: Poland and Albania Compared*, w: Transitional Criminal Justice in Post-Dictatorial and Post-Conflict Societies, red. Agata Fijalkowski, Raluca Grosescu, Intersentia, Cambridge 2014, ss. 123-146 (współautorstwo z Arolą Elbasani). Mój udział polegał na sformułowaniu problemu naukowego, zaangażowaniu w przegląd literatury, zdefiniowaniu podstawowych pojęć i założeń teoretycznych, planowaniu metod, interpretacja wyników, przygotowanie artykułu i złożeniu do druku. Mój wkład szacuję na 60%

6. Lipiński A., *Transitional Justice in Albania: Historical Burden, Weak Civil Society, and Conflicting Interests*, w: *Transitional Justice and Civil Society in the Balkans*, red. Olivera Simić, Zala Volčić Wydawnictwo Springer: New York 2013, ss. 105-121 (współautorstwo z Aroląd Elbasani). Mój udział polegał na sformułowaniu problemu naukowego, zaangażowaniu w przegląd literatury, zdefiniowaniu podstawowych pojęć i założeń teoretycznych, planowaniu metod, interpretacji wyników, przygotowaniu artykułu i złożeniu do druku. Mój wkład szacuję na 50%
7. Lipiński A., *Public Contestation and Politics of Transitional Justice: Poland and Albania Compared*, in: *European University Institute Working Papers SPS 2011/02*, European University Institute Florence, January 2011, ss. 1-21 (współautorstwo z Aroląd Elbasani). Mój udział polegał na sformułowaniu problemu naukowego, zaangażowaniu w przegląd literatury, zdefiniowaniu podstawowych pojęć i założeń teoretycznych, planowaniu metod, zebraniu polskiego materiału empirycznego, interpretacji wyników, przygotowaniu artykułu i złożeniu do druku. Mój wkład szacuję na 50%
8. Lipiński A., *Politics and the moderating role of public debates in the Pursuit of Transitional Justice after Communism*, "Central European Political Science Review" 2010, T. 11, Nr 42, ss. 28-57 (współautorstwo z Aroląd Elbasani). Mój udział polegał na sformułowaniu problemu naukowego, zaangażowaniu w przegląd literatury, zdefiniowaniu podstawowych pojęć i założeń teoretycznych, planowaniu metod, zebraniu polskiego materiału empirycznego, interpretacji wyników, przygotowaniu artykułu i złożeniu do druku. Mój wkład szacuję na 50%.

Czwarty obszar badań wiąże się z moim zainteresowaniem problematyką ruchów społecznych, protestów, rewolucji czy szerzej tzw. polityką kontestacyjną, polem badawczym, którego wpływowość we współczesnych naukach społecznych rośnie za sprawą słabnącej roli tradycyjnych aktorów politycznych i konwencjonalnych strategii politycznych. Teksty wchodzące w skład tego obszaru analizują właściwości tzw. „kolorowych rewolucji” obszaru postradzieckiego oraz czynniki i warunki przyczyniające się do ich wybuchu [1, 2, 4], rozważają znaczenie kategorii kultury dla wyjaśniania zachowań ruchów społecznych, ustalają wzajemne relacje pomiędzy kategorią kultury, ramy interpretacyjnej, ideologii, dyskursu oraz tożsamości [6], używają pojęcia ramy interpretacyjnej do analizy empirycznej [5], a także badają funkcjonowanie kategorii pamięci zbiorowej, mnemonicznych struktur możliwości oraz zdolności mnemonicznej w polu badań nad ruchami społecznymi [3].

1. Lipiński A., *Объясняя революционные явления на посткоммунистическом пространстве*, „PolitBook” 2017, Nr 1, ss. 6-15.
2. Lipiński A., *Kolorowe rewolucje jako innowacyjny mechanizm mobilizacji społecznej i zmiany władzy na obszarze postradzieckim*, w: *Wyzwania innowacyjności w sferze*

publicznej, red. Alina Kaszukur, Artur Laska, Wydawnictwo UKW: Bydgoszcz 2015, ss. 77-92 (wraz z Nartsiss Shukuralieva). Mój udział polegał na przygotowaniu następujących rozdziałów artykułu: Wstęp, podsumowanie, część rozdziału: Kolorowe rewolucje jako innowacyjny mechanizm mobilizacji społecznej. Swój wkład oceniam na 50%.

3. Lipiński A., *Wartość pamięci i mnemoniczne struktury możliwości. Uwarunkowania pamięci zbiorowej w badaniach polityki kontestacji*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2015, nr 4, ss. 133-152.
4. Lipiński A., *Social protests, modular revolution and democratization. Selected categories of the analysis of the phenomenon of colour revolutions*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2014, nr 4, ss. 109-121 (współautorstwo z Nartsiss Shukuralieva). Mój udział polegał na przygotowaniu następujących wątków artykułu: czynniki i możliwości demokratyzacji, eksportowanie kolorowych rewolucji. Swój wkład oceniam na 50%.
5. Lipiński A., *U źródeł antypolitycznej polityki w Polsce. Ramy zbiorowego działania, definicja sytuacji i praktyki kontestacji*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, Nr 1, ss. 111-141.
6. Lipiński A., *Między komunikacją a kontestacją. Kultura, ramy interpretacyjne i ruchy społeczno-polityczne*, „Studia Politologiczne”, Wydawnictwo Elipsa: Warszawa 2012, Nr 25, ss. 70-93.

Wyniki badań prowadzonych w ramach osiągnięcia opisanego w punkcie 4, jak i dorobku były wielokrotnie prezentowane w kraju oraz zagranicą, na seminariach, warsztatach, szkołach letnich oraz konferencjach krajowych i międzynarodowych. Większość z nich miała charakter międzynarodowy, a 13 konferencji odbyło się za granicą w: Belgii, Czechach, Danii, Finlandii, Francji, Niemczech, Norwegii, Rumunii, Szwecji, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii. Szczegółowy wykaz znajduje się w załączniku nr 4. Wiele z nich wiązało się z procedurą ewaluacji oraz selekcji referatów, a więc akceptacji jedynie wybranych referatów. W niektórych przypadkach koszty uczestnictwa konferencji były w części, bądź całości pokryte przez zewnętrzny podmiot (Fundacja Nauki Polskiej w 2007 r.), bądź organizatorów w efekcie decyzji w ramach procedury konkursowej. Były to następujące konferencje:

1. *“Justice in Communist and Post-communist Regimes”*, Wydział Prawa, Uniwersytet w Bukareszcie (Rumunia), Bukareszt 6-10 października 2015 r. (Referat: *“Focusing Events, Civil Society and the Idea of Fourth Republic; The Case of Late Lustration in Poland”*) – uczestnictwo na zaproszenie organizatorów, pobyt sfinansowany przez organizatorów.

2. *“New Directions in Eastern and Central European Studies”* Lund University (Szwecja), Lund, 2-4 października 2013 r., (Referat: *„Anticommunism, political struggles and the discursive construction of memory. The significance of cultural cleavage in contemporary Poland”*) – koszty uczestnictwa pokryte przez organizatorów.
3. *„3rd International Conference on Polish Studies”*, University of Michigan (Stany Zjednoczone), Ann Arbor 16-18 września 2010 r. (Referat: *„One Europe or many? Europe in Polish Political Discourse”*) - pobyt sfinansowany przez organizatorów.
4. *„1989. Then and now”*. The Havighurst Center for Russian and Post-Soviet Studies, Miami University (Stany Zjednoczone), Oxford, Ohio 29-31 października 2009 r. (Referat: *The meanings of 1989. The right wing discourse in postcommunist Poland*) - pobyt sfinansowany przez organizatorów.
5. *“The 1989 Revolutions in Central and Eastern Europe: Twenty Years On”*, Sheffield Hallam University (Wielka Brytania), Sheffield 10-12 września 2009 r. (Referat: *„The Ambiguous Legacy of the Revolution: The Representation of 1989 in Right-wing Discourse in Post-Communist Poland”*) - pobyt sfinansowany przez organizatorów.
6. *“The Construction of “Us” and “Them”: Discourses on Populism and Nationalism”*, University of Helsinki (Finlandia), Helsinki 7-8 września 2007 r. (Referat: *„Struggles over the definition of anticommunism and their implications to the construction of political enemy. The case of right wing discourse in postcommunist Poland”*) – pobyt sfinansowany przez Fundację Nauki Polskiej w ramach konkursu Fundacji Nauki Polskiej – stypendia konferencyjne – III edycja letnia.

Projekty i granty

W omawianym okresie byłem uczestnikiem, bądź wykonawcą 10 projektów finansowanych ze źródeł krajowych, bądź zagranicznych, które przyczyniły się do realizacji prezentowanego osiągnięcia, bądź dorobku naukowego:

2008-2009, stypendium postdoktorskie w ramach Kolleg-Forschergruppen *„Transformative Power of Europe”*, Otto Suhr Institut, Freie Universität, Berlin, Niemcy, projekt finansowany przez Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG), koordynatorzy projektu: prof. T. Risse, prof. T. Börzel, charakter udziału: staż postdoktorski.

- 2010-2012, Uczestnictwo w realizacji projektu badawczego *MEDIVA “Media for Diversity and Migrant Integration. Consolidating Knowledge and Assessing Media Practices across the EU”*, Robert Schuman Centre For Advanced Studies, European University Institute in Florence, konsorcjum międzynarodowe (Grecja, Holandia, Irlandia, Wielka Brytania, Włochy, Polska), projekt współfinansowany przez Komisję Europejską, DG HOME, European Fund for Integration of Third Country Nationals (Community Actions, 2009), koordynator projektu: prof. Anna Triandafyllidou, charakter udziału: wykonawca.
- 2011-2012, *Dyskursywne konstruowanie podziałów politycznych w Polsce po 2005 roku*, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, finansowane przez Dziekana WNPiD UAM, kierownik i wykonawca projektu.
- 2012-2013, Uczestnictwo w realizacji projektu „*Organizacje skrajne w demokratycznym państwie i społeczeństwie*”, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Warszawa, finansowane przez grant Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, PL/2012/15, charakter udziału: uczestnik projektu – autor ekspertyzy.
- 2011-2013 Projekt „*Modi Memorandi: interdyscyplinarny leksykon terminów pamięci zbiorowej*”, Centrum badań Historycznych w Berlinie, Grant Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Moduł 1.2, 12H 11 0032 80, kierownik projektu: prof. dr hab. Robert Traba, charakter udziału: uczestnik projektu – autor haseł.
- 2013-2016, *Projekt Komunikowanie publiczne w Polsce - ujęcie inter- i multidyscyplinarne, Konsorcjum Naukowe „Analiza Dyskursu”*, Grant 0114/NPRH2/H11/81/2013 (Narodowy Program Rozwoju Humanistyki), 42 miesiące, 04.03.2013–03.09.2016 r., kierownik projektu: dr hab. M. Czyżewski, członek konsorcjum.
- 2016, Projekt „*Poland and Hungary in the era of political transformation - directions for developing political system and civil society*” (Nr projektu: 201618), Partnerzy projektu: University of Pecs (Węgry), Uniwersytet Warszawski, SWPS Uniwersytet Humanistyczno-społeczny o. Poznań, 01 lipca 2016-31 grudnia 2016 r., Instytucja finansująca: Węgiersko-Polski Program Współpracy Pozarządowej, kierownik (koordynator) projektu: dr B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, charakter udziału: uczestnik projektu.
- 2014-2018, Grant europejski *COST Action IS1308 Individuals, Societies, Cultures And Health “Populist Political Communication in Europe: Comprehending the Challenge of Mediated Political Populism for Democracy”*, NTNU: Norwegian University of Science and Technology, projekt finansowany przez EU Framework Programme for Research and

Innovation Horizon 2020, kierownik projektu: Toril Alberg, charakter uczestnictwa: zastępca członka komitetu zarządzającego oraz wykonawca-członek 1 grupy roboczej („Populist actors as political communicators”) od sierpnia 2014 do 6 kwietnia 2018 r.

2016-2019, *Populistyczne komunikowanie polityczne: przekazy polityczne, relacje medialne i reakcje społeczne*, projekt NCN Harmonia, numer grantu: 2015/18/M/HS5/00080, kierownik projektu: prof. UAM dr hab. A. Stępińska, charakter uczestnictwa: wykonawca

2016-2019, *Populistyczny dyskurs polityczny w polskiej sferze publicznej*, Narodowy Program Rozwoju Humanistyki 2015 r.- IV edycja, moduł „Rozwój” 2 b, kierownik projektu: prof. UAM dr hab. A. Stępińska, charakter uczestnictwa: wykonawca.

Szczególnie ważnym doświadczeniem było stypendium postdoktorskie w Otto-Suhr-Institut für Politikwissenschaft na Freie Universität w Berlinie, które trwało od września 2008 do lipca 2009 r. Stypendium były częścią szerszego projektu Thomasa Risse oraz Tanji Börzel prowadzonego w ramach *Kolleg-Forschergruppen (KFG) “The Transformative Power of Europe”*. Projekt obejmujący grupę kilkunastu badaczy z różnych krajów europejskich oraz wizytujących profesorów m. in. z Niemiec (Fritz Scharpf), Hiszpanii (Juan Diez Medrano), czy Stanów Zjednoczonych (Jeffrey Checkel, Vivien Schmidt) analizował rolę Unii Europejskiej jako promotora i odbiorcy idei, badał mechanizmy i efekty wewnętrznej oraz zewnętrznej dyfuzji w trzech obszarach :

1. tożsamości i sfery publicznej,
2. procesów adaptacji norm unijnych,
3. regionalizmem i relacjami zewnętrznymi UE.

Moje badania związane były z pierwszym obszarem badawczym (jego prace koordynował prof. Thomas Risse), który analizował jak dyfuzja idei w ramach UE oraz dzięki UE wpłynęła na tożsamości zbiorowe oraz ich europeizację, w jakim stopniu dyfuzja idei europejskich wpłynęła na pojawienie się wspólnych wartości oraz tożsamości, czy doszło do procesu socjalizacji nowych państw członkowskich Europy Środkowo-Wschodniej, w toku którego tożsamości zbiorowe zostają uzupełnione o narracje na temat Europy i Unii Europejskiej, wreszcie jak przebiegały procesy polityzacji oraz kontestacji wobec integracji europejskiej i Europy w poszczególnych sferach publicznych krajów członkowskich. W ramach pierwszego obszaru analizowałem przypadek Polski, usiłując ustalić relacje pomiędzy specyficznymi konstrukcjami tożsamościowymi promowanymi przez podmioty partyjne, a ideą Europy oraz UE w latach 2004. Efektem pobytu było wypracowanie siatki analitycznej integrującej pomysły płynące z konstruktywistycznych nurtów w badaniach nad UE oraz stosunkami międzynarodowymi z instrumentarium analitycznym proponowanym przez krytyczną analizę dyskursu. Efektem była publikacja: „*Europe as a symbolic resource. On the discursive space of political struggles in*

Poland, KFG Working Paper 2010/(10), ss. 1-31. Na temat mojego projektu badawczego zorganizowane zostały dwa seminaria, w trakcie których przedyskutowane zostały założenia oraz wstępne pomysły (3 listopada 2008 r.), a także rezultaty badań (27 kwietnia 2009 r.). Seminarium te były częścią cotygodniowego cyklu, w trakcie którego dyskutowane były przedsięwzięcia badawcze uczestników projektu oraz wizytujących profesorów. Wyniki analiz prowadzonych w ramach stypendium były prezentowane w trakcie konferencji w m. in. Grenoble, Krakowie, czy Michigan.

Kolejnym, ważnym z punktu widzenia moich zainteresowań dyskursem medialnym oraz kwestią relacji pomiędzy wiedzą, ideologią a dyskursem, projektem była **MEDIVA “Media for Diversity and Migrant Integration. Consolidating Knowledge and Assessing Media Practices across the EU”** koordynowana przez European University Institute we Florencji. Celem projektu było zrozumienie, w jaki sposób dziennikarze oraz wydawcy reagują na zjawisko imigracji oraz zróżnicowanie społeczne poprzez analizę pięciu obszarów: warunków rekrutacji i zatrudnienia, szkoleń zawodowych, kodeksów etycznych, praktyk tworzenia newsów i programów oraz reprezentacji imigrantów (analiza zawartości mediów). W skład projektu wchodziła reprezentacja 6 krajów, którzy realizowali badania we własnych krajach, wspólnie wypracowując metodologię, a następnie zestawiając ze sobą i porównując wyniki badań. Mowa o Wielkiej Brytanii i Holandii jako o krajach z długą tradycją imigracji, Grecji, Włoszech oraz Irlandii jako krajach, które względnie niedawno doświadczyły zjawiska imigracji oraz Polski jako kraju o silnych tradycjach emigracyjnych.

W ramach wstępnej fazy projektu gromadzona była wiedza o istniejącej literaturze przedmiotu na temat mediów i imigracji w celu stworzenia internetowej bazy danych o tego typu badaniach. W kolejnych etapach, wypracowywane były wskaźniki pozwalające ocenić zdolność mediów do odzwierciedlania różnorodności społecznej i kulturowej oraz integracji imigrantów, przeprowadzone zostały badania pilotażowe w 6 krajach europejskich, w oparciu o 30 wybranych tytułów medialnych (telewizja, prasa, strony internetowe) w przetestowania i krytycznej analizy przydatności wypracowanych wskaźników. Ponadto w oparciu o wypracowany w ramach projektu kwestionariusz wywiadu częściowo ustrukturyzowanego zbierane zostały opinie dziennikarzy dotyczące pięciu wybranych obszarów. Zorganizowanych zostało również 6 europejskich oraz 6 krajowych warsztatów z udziałem przedstawicieli świata mediów, organizacji pozarządowych oraz uniwersytetów.

Do moich zadań należało przeprowadzenie badań i przygotowanie bibliografii istniejących polsko i angielskojęzycznych analiz przekazów medialnych dotyczących imigrantów i migracji; organizacja, przeprowadzenie oraz transkrypcja, tłumaczenie i analiza wywiadów z dziennikarzami zajmującymi się kwestią imigracji w mediach; przygotowanie raportu tematycznego dotyczącego reprezentacji imigrantów w mediach w oparciu o wywiady i prace bibliograficzne; analiza reprezentacji medialnych imigrantów oraz imigracji w prasie, kanałach telewizyjnych i na stronach internetowych; pomoc w organizacji warsztatów dla dziennikarzy. W praktyce ważna była współpraca z badaczami z innych krajów, której celem było wypracowanie narzędzi analitycznych, zgromadzenie materiału empirycznego (12 wywiadów z dziennikarzami, programy informacyjne Rzeczpospolita, POLSAT, TOK

FM, WTK z 3 tygodni konstruowanych) oraz analiza materiału empirycznego pod kątem wypracowanych wskaźników. W ramach projektu uczestniczyłem kolejno w pracach, dyskusjach oraz prezentacji wyników badań w:

1. MEDIVA First European Workshop, Media Content on Third Country Nationals in Europe, Wystąpienie na warsztatach w European University Institute we Florencji (Włochy), 12 maja 2011 r.
2. MEDIVA Second European Workshop, Dublin City University (Irlandia), Dublin 2-3 lutego 2012 r.
3. MEDIVA Third European Workshop, Working Lives Research Institute, London Metropolitan University (Wielka Brytania), Londyn 23-24 kwietnia 2012 r.
4. Integracja a (nie)obecność migrantów w polskich mediach i polskiej sferze publicznej, wystąpienie w trakcie warsztatów organizowanych przez Instytut Filologii Angielskiej oraz Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu w Instytucie Spraw Publicznych, Warszawa 18 maja 2012 r.
5. MEDIVA Final European Workshop, Assessing the role of the Media in Reflecting Diversity and Promoting Migrant Integration. Findings of the MEDIVA Pilot Study – Media Content. Wystąpienie na warsztatach Press Club Brussels Europe (Belgia), Brussels 15 czerwca 2012 r.

Efektem projektu były też publikacje przygotowane wraz z M. Krzyżanowskim (koordynatorem projektu w Polsce), M. Fabiszak, S Benettem oraz J. ter Wal [4, 6]. Jedna z nich ukazała się w prestiżowym piśmie „Journalism Studies” (lista A MNiSW).

W kolejnych latach uczestniczyłem również w projekcie Stowarzyszenia “Otwarta Rzeczpospolita” pod tytułem „*Organizacje skrajne w demokratycznym państwie i społeczeństwie*”, w ramach którego przygotowałem opracowanie eksperckie. Jego wyniki przedstawiałem na seminarium zorganizowanym przez Stowarzyszenie 23 maja 2013 r. Efektem zaangażowania w projekt była ekspertyza:

- Artur Lipiński, *Radykalizacja czy patologiczna normalność? Ugrupowania i ruchy radykalne a partie polityczne w Polsce i Europie Zachodniej*, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, Warszawa 2013, ss. 1-24.

Jak podkreślam w publikacji, wpływ skrajnej prawicy w literaturze przedmiotu jest znacznie częściej zakładany, niż dowodzony, stąd ważna jest operacjonalizacja pojęcia wpływu. Tekst analizuje wpływ rozumiany jako zdolność do oddziaływania na publiczny dyskurs oraz polityczne procesy decyzyjne na kilku poziomach. Po pierwsze, na poziomie społeczeństwa oraz instytucji, struktur i organizacji je tworzących. Po drugie, na poziomie wzajemnych relacji pomiędzy partiami. Po trzecie, na

poziomie polityk szczegółowych i ustawodawstwa oraz jego wpływu na ustrój polityczny jako całość. Na pierwszym z wymiarów, analizie podlegają wpływy Radia Maryja na prawą stronę sceny politycznej. W kolejnej części tekstu analizowane są strategie znacznie bardziej skrajnych podmiotów: Obozu Narodowo-Radykalnego, Młodzieży Wszechpolskiej oraz Narodowego Odrodzenia Polski. Artykuł omawia kolejne wielorakie przejawy łagodzenia dyskursu oraz spychania ekstremizmu na plan dalszy przez wymienione podmioty, których celem jest uzyskanie większego wpływu społecznego.

Ponadto, w efekcie moich badań nad związkami nauk politycznych oraz badań nad pamięcią zbiorową w 2012 r. zostałem zaproszony do uczestnictwa w projekcie „*Modi Memorandi: interdyscyplinarny leksykon terminów pamięci zbiorowej*” i przygotowania dwóch haseł do leksykonu. Z kolei swoje zainteresowania i kompetencje analityczne oraz metodologiczne w zakresie analizy dyskursu publicznego rozwijałem w ramach *Konsorcjum „Analiza dyskursu”*. Cykliczne spotkania warsztatowe miały na celu testowanie i wypracowywanie możliwych metodologii badań szeroko rozumianych tekstów jako wytworami/przejawami komunikowania publicznego, a także cel metaanalityczny, a więc obserwowanie i porównywanie pracy badawczej przedstawicieli różnych orientacji metodologicznych. Podczas spotkań analizowano przy użyciu wielu podejść (m. in. analizy konwersacyjnej, krytycznej analizy dyskursu, postfoucaultowskiej analizy dyskursu) wcześniej rozsyłane teksty. Dyskutowane również były analizy przygotowywane na użytek badań w ramach konsorcjum. Po raz pierwszy miałem okazję przedstawiać metody swoich badań jeszcze przed instytucjonalizacją warsztatów w Konsorcjum „Analizy Dyskursu” w 2010 r. (A. Lipiński, wystąpienie pt. *1989 r. w Polsce w perspektywie analizy dyskursu*), po raz wtóry już po uzyskaniu przez zespół grantu NCN w 2013 r. (A. Lipiński, wystąpienie pt. *Rosja w polityce zagranicznej IV RP. Analiza exposé sejmowego Ministra Spraw Zagranicznych Anny Fotygi 11 maja 2007 r.*):

1. III Seminarium Naukowo-Badawcze – Warsztaty Analizy Dyskursu, „1989 r. w Polsce w perspektywie analizy dyskursu”, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 23-24 kwietnia 2010 r.
2. IX Warsztaty Analizy Dyskursu „Rosja w polityce zagranicznej IV RP. Analiza exposé sejmowego Ministra Spraw Zagranicznych Anny Fotygi 11 maja 2007 r.”, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 13-15 listopada 2013 r.

Ostatnie trzy projekty (dwa krajowe i jeden europejski), w których nadal uczestniczę i w ich ramach przygotowuję publikacje dotyczą zjawiska populizmu w kontekście komunikowania politycznego. Pozostają one w ścisłym związku z moim zainteresowaniem dyskursem oraz pravicowymi partiami politycznymi. Pierwszy z nich to europejski projekt *COST Action IS1308 Individuals, Societies, Cultures And Health “Populist Political Communication in Europe: Comprehending the Challenge of Mediated Political Populism for Democracy”*, którego celem jest porównawcza analiza populistycznego komunikowania w 31 krajach będących członkami akcji COST. Badania dotyczą trzech głównych kategorii uczestników procesu komunikowania politycznego, tj. podmiotów politycznych

(partii politycznych i ich liderów), mediów (dziennikarzy) oraz społeczeństwa (obywateli, potencjalnych wyborców). W szczególności, celem jest (1) zdefiniowanie populistycznych aktorów politycznych, rozpoznanie stosowanych przez nich strategii i taktyk komunikacyjnych oraz wskazanie czynników, które zwiększać mogą ich skuteczność, (2) określenie roli tradycyjnych i nowych mediów w upowszechnianiu przekazów populistycznych podmiotów politycznych, a także (3) zrozumienie efektów, jakie populistyczne przekazy wywołują u obywateli oraz określenie stopnia, w jakim obywatele angażują się w proces populistycznego komunikowania politycznego.

Materiał badawczy stanowi zawartość wybranych tytułów prasy drukowanej, telewizyjnych audycji informacyjnych oraz mediów online. Jako członek pierwszej grupy roboczej jestem odpowiedzialny za analizę aktorów politycznych. W ramach projektu odbywały się cykliczne warsztaty (w Lizbonie, Atenach, Odense, Krakowie, Pradze i Sarajewie). Uczestniczyłem w dyskusjach tam się odbywających, prezentacji wyników badań, procesie wewnętrznego recenzowania, wypracowywaniu metodologii oraz przygotowaniu publikacji wydanej przez Routledge, która krytycznie analizuje stan wiedzy na temat populizmu. Jako członek grupy 1 akcji COST uczestniczyłem w wypracowywaniu narzędzia w postaci kwestionariusza wywiadu, a aktualnie pracuję nad analizą wywiadów częściowo ustrukturyzowanych przeprowadzonych z politykami 4 ugrupowań (PiS, PO, Kukiz '15 oraz SLD). Celem badania jest ustalenie sposobów rozumienia zjawiska populizmu, jego przejawów, przyczyn, czy relacji między populizmem polityków a populizmem mediów. Efekty badania mają być częścią rozdziału poświęconego populizmowi polityków. Publikacja zbiorowa oparta o badania porównawcze w krajach – członkowski akcji COST ma być wydana w wydawnictwie Routledge.

W ścisłym związku z akcją COST pozostaje realizowany na poziomie krajowym projekt NCN Harmonia „*Populistyczne komunikowanie polityczne: przekazy polityczne, relacje medialne i reakcje społeczne*”. Ważną, związaną z umiędzynarodowieniem, częścią projektu jest uczestnictwo zewnętrznych ekspertów, zaś głównym partnerem projektu jest prof. Frank Esser z International and Comparative Media Research Institute of Mass Communication and Media Research, University of Zurich. Projekt przewiduje również organizację seminariów z uznanymi, publikującymi w wysokopunktowanych czasopismach, badaczami zjawiska populizmu, których celem jest prezentacja projektu, wstępnych wyników badań i dyskusja problemów oraz wyzwań teoretyczno-metodologicznych. Jak dotąd byłem współorganizatorem oraz prelegentem w trakcie dwóch spotkań: z Matthijsem Rooduijnen (9 października 2017 r., WNPiD UAM) oraz Benem Stanleyem (6 listopada 2017 r.).

Drugi z krajowych projektów w których uczestniczę „*Populistyczny dyskurs polityczny w polskiej sferze publicznej*” zorientowany jest bardziej językoznawczo. Jego nowatorstwo polega na uwzględnieniu aspektu aksjologicznego populizmu, często podkreślanego w definicjach (np. C. Mudde czy K. Hawkinsa), dość jednocześnie rzadko analizowanego jako osobne zjawisko. Nowatorstwo projektu polega również na rozwijaniu kompetencji badawczych w zakresie wykorzystania możliwości jakie daje program komputerowy wspomagający analizę danych jakościowych ATLAS.TI oraz system CAST (Content Analysis System for Television). Do moich zadań w obydwu projektach nale-

ży analiza teoretyczna istniejącej literatury przedmiotu w celu wypracowania ram analitycznych oraz narzędzi badawczych, a także analiza dyskursu politycznego, ze szczególnym uwzględnieniem naddawców prawicy komunikujących się za pośrednictwem nowych mediów jako ważnego współcześnie kanału komunikacji. Jak dotąd wyniki badań prowadzonych w ramach projektu prezentowałem podczas następujących konferencji:

1. 2018, Referat: *Populizm jako pojęcie istotnie sporne*, Referat na międzynarodowej konferencji: „EUROPA XXI WIEKU. Europa i Unia Europejska w obliczu nowych wyzwań”, Collegium Polonicum, Słubice, 1-2 lutego 2018 r.
2. Referat: *Populism, discourse and the other*, Referat na konferencji: „Beyond Europe. Politics and Change in Global and Regional Affairs”, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań, 24-25 października 2017 r.
3. Referat: *Communicating Populism Online: Radical Right in 2015 Polish Parliamentary Elections*, Referat na konferencji: European Consortium of Political Research (ECPR) General Conference Universitetet I Oslo, Oslo, 6-9 września 2017 r. (wraz z A. Stępińska)
4. Referat: *Populizm a polityczne i dyskursywne struktury możliwości. Przypadek Polski*, Referat na konferencji: „EUROPA XXI WIEKU. Przyszłość Europy i Unii Europejskiej w obliczu nowych wyzwań”, Collegium Polonicum, Słubice, 2-3 lutego 2017 r.
5. Referat: *Polish populism in the era of social media. The unexpected career of P. Kukiz and J. Korwin-Mikke*, Referat na konferencji: “The backlash of the extreme: communicative constructions and media challenges and changes”, Political Sociology Research Network 32 of the European Sociological Association, 28-29 października 2016, Bruksela (wraz z A. Stępińska, K. Adamczewska).
6. Referat: *Wyzwania metodologiczne w badaniach nad populistycznym komunikowaniem politycznym*, Referat na konferencji: IV Kongres PTKS, 12 września 2016, Poznań (wraz z A. Stępińska).
7. Referat: *Populistyczne komunikowanie polityczne w Europie: wyzwania dla badań porównawczych*, III ogólnopolski Kongres Politologii, Kraków, 22-24 września 2015 r. (wraz z A. Stępińska i M. Kołodziejczak).

Ponadto w trakcie procesu recenzyjnego, po pozytywnej recenzji, bądź w przygotowaniu do druku jest kilka publikacji:

1. Artur Lipiński, *Polish right-wing populism*, w: *Polish illiberal revolution*, red. Jo Harper, Central European University Press, Budapest 2018 (wraz z A. Stępińską) - trzy recenzje pozytywne, publikacja przyjęta do druku.
2. Artur Lipiński, *Polish Right-Wing Populism in the Era of Social Media. An Unexpected Career of Paweł Kukiz and Janusz Korwin-Mikke*, (wraz z A. Stępińską), złożone do recenzji w "Problems of Post-Communism" (lista A MNiSW).
3. Artur Lipiński, *Qualitative approaches in populism research*, po pozytywnych recenzjach, przyjęte do druku w czasopiśmie „Atheneum“ jako część specjalnej sekcji poświęconej metodologii badań nad populizmem (lista B MNiSW).
4. Artur Lipiński, *The 2015 parliamentary elections in Poland: a political déjà vu*, w: *Election news in six European countries: what is covered and how?*, red. Susana Salgado i Agnieszka Stępińska, Peter Lang 2018 (wraz z A. Stępińską, K. Adamczewską).

Aktualnie, wraz z kierownikiem projektu prof. A. Stępińską przygotowuję publikację zbiorową, która dotyczy sposobów definiowania zjawiska populizmu oraz metodologii badań nad populizmem, a która wydana ma zostać w Wydawnictwie Scholar. Części książki mojego autorstwa dotyczą problemów związanych z definiowaniem zjawiska populizmu, krytyczną analizą istniejących definicji oraz podejściami jakościowymi w badaniach nad populizmem (analizą ideologii w podejściu morfologicznym, teorią dyskursu oraz krytyczną analizą dyskursu). Publikacja ma zostać złożona do recenzji w kwietniu br. Kontynuuję również swoje zainteresowania prawicową polityką partyjną, sposobami konstruowania pamięci zbiorowej oraz podziałów politycznych. Efektem jest artykuł złożony do recenzji w czasopiśmie „Politeja” (lista B MNiSW, 13 punktów) pt. *Banalny antykomunizm i podział postkomunistyczny. Konstruowanie pamięci zbiorowej w polskim dyskursie politycznym*.

Ważnym doświadczeniem naukowym było wykonywanie zadań recenzenckich dla krajowych i zagranicznych czasopism naukowych: „Przegląd Europejski” (lista B MNiSW), „Preferencje Polityczne” (lista B MNiSW), „Przegląd Politologiczny” (lista B MNiSW), „Journal of Language and Politics” (lista A MNiSW), „East European Politics” (lista A MNiSW). Ponadto jestem autorem dwóch ekspertyz, jednej przygotowanej dla Stowarzyszenia Otwarta Rzeczpospolita i drugiej dla Instytutu Spraw Publicznych:

1. Artur Lipiński, *Radykalizacja czy patologiczna normalność? Ugrupowania i ruchy radykalne a partie polityczne w Polsce i Europie Zachodniej*, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, Warszawa 2013, ss. 1-24.

2. Artur Lipiński, *Media a reprezentacja oraz integracja imigrantów*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2013, ss. 1-25.

W opisywanym okresie systematycznie uzupełniałem również kompetencje służące rozwojowi naukowemu. Brałem udział w kursach, stażach, stypendiach, szkoleniach, warsztatach oraz byłem uczestnikiem szkół letnich, które odegrały i nadal odgrywają istotną rolę w realizacji zadań badawczych:

2006, *The postcommunist cleavage in Poland after 1989*. Wystąpienie podczas Summer School on Governance and Democracy in Central Eastern Europe, Center for the Study of Democracy, University of Lüneburg, 12-27 lipca 2006 r.

2008, *Discursive mechanisms of identity building by the right wing parties in Poland after 1989*. Wystąpienie podczas Critical Discourse Analysis and Social Research Summer School 2008, Lancaster University, 30 czerwca – 5 lipca 2008 r.

2008-2009, Postdoktorski staż naukowy w Otto-Suhr-Institut, Freie Universität, Berlin, Niemcy (opiekun naukowy: prof. Thomas Risse)

2011, kwerenda w bibliotece Sussex University, 11-16 kwietnia 2011 r.

2015, staż w School of Slavonic and East European Studies, University College London, 1-6 czerwca 2015 r.

2016, kwerenda w bibliotece University of Zurich, 21-27 listopada 2016 r.

2016, uczestnictwo w szkoleniu z książki kodowej w ramach projektu „Populistyczne komunikowanie polityczne: przekazy polityczne, relacje medialne i reakcje społeczne” (przygotowanie do badań w ramach projektu NCN Harmonia), University of Zurich, 21-27 listopada 2016 r.

2017, uczestnictwo w szkoleniu „Analiza danych jakościowych przy użyciu programu Atlas.Ti”, WNPiD UAM w Poznaniu, 8 lutego 2017 r.

2017, uczestnictwo w szkoleniu, „Podstawy analizy danych z programem IBM SPSS Statistics/PS IMAGO”, WNPiD UAM w Poznaniu, 4-6 lipca 2017 r.

Działalność organizacyjna

Moja aktywność organizacyjna wyraża się przede wszystkim we współzarządzaniu różnymi obszarami rozwijania działalności naukowej. Po pierwsze, jestem członkiem redakcji „Przeglądu Politologicznego” wydawanym na WNPiD UAM. Po drugiej, jestem również członkiem stowarzyszeń naukowych: Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych oraz Ośrodka Badań i Integracji Europejskiej. Po trzecie, jestem jednym ze współorganizatorów Wydziałowej Grupy Badań nad Pamięcią Zbiorową

pracującej pod kierownictwem prof. A. Wolf-Powęskiej. W trakcie comiesięcznych spotkań dyskutowaliśmy teksty podejmujące różne aspekty pamięci zbiorowej przygotowywane przez uczestników grupy, a także zaproszonych gości. Efektem prac grupy jest też współorganizacja konferencji dofinansowanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (nr umowy 1257/P-DUN/2014; ID: 251357), seminarium z K. Pomianem, M. Saryusz-Wolską, publiczna debata z udziałem M. Cichockiego, R. Traby oraz A. Wolff-Powęskiej. Działalność organizacyjna wiązała się także z uczestnictwem w projektach naukowych "MEDIVA", „Populistyczne komunikowanie polityczne: przekazy polityczne, relacje medialne i reakcje społeczne” (projekt NCN Harmonia, numer grantu: 2015/18/M/HS5/00080), „Populistyczny dyskurs polityczny w polskiej sferze publicznej” (Narodowy Program Rozwoju Humanistyki 2015 r.- IV edycja, moduł „Rozwój” 2 b).

W opisywanym okresie wielokrotnie pełniłem funkcje przewodniczących, czy współorganizatorów paneli podczas konferencji. Do moich najważniejszych zaangażowań zaliczyłbym:

1. Członkostwo w Komisji Rekrutacyjnej Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, 2010 r.
2. Współorganizator warsztatu: Integracja a (nie)obecność migrantów w polskich mediach i polskiej sferze publicznej. Organizatorzy: Instytut Filologii Angielskiej oraz Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu we współpracy z Instytutem Spraw Publicznych, Warszawa 18 maja 2012 r.
3. Współorganizator warsztatu: MEDIVA Research Project Final European Workshop. Media and Migrant Integration: Evaluating the Role of the Media And Reflecting On Current Developments in Journalism, Press Club Brussels Europe, Bruksela 15 czerwca 2012 r.
4. Członek komitetu organizacyjnego konferencji oraz przewodniczący panelu pt. „Czy media są gotowe na wielokulturowość? Media sfera publiczna a zjawiska imigracji w Polsce” na konferencji „Profesjonalizacja dziennikarstwa” Polskie Towarzystwo Prawa Prasowego, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 28 listopada 2013 r.
5. Współorganizacja otwartego seminarium z dr Magdaleną Saryusz-Wolską „Praca z pamięcią zbiorową. Projekty Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie”. Wydziałowa Grupa Badań nad Pamięcią. Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, Poznań 20 marca 2014 r.
6. Przewodniczący panelu pt. „Gender a feminizm” na konferencji „Gender. Czym było? Czym jest? Czym się staje?”. Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 25 kwietnia 2014 r.

7. Współorganizacja otwartego seminarium z prof. K. Pomianem „Tożsamość europejska: fakt historyczny i problem polityczny”. Wydziałowa Grupa Badań nad Pamięcią. Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, Poznań 19 maja 2014 r.
8. Członek komitetu organizacyjnego Międzynarodowej konferencji naukowej „Dialogi pamięci”, Wydziałowa Grupa Badań nad Pamięcią. Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, Poznań 17 grudnia 2014 r. (liczba uczestników 50).
9. Współorganizacja debaty publicznej „Dialogi pamięci” z udziałem M. Cichockiego, R. Traby, A. Wolff-Powęskiej, Wydziałowa Grupa Badań nad Pamięcią. Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, Poznań 17 grudnia 2014 r.
10. Przewodniczący panelu: „Unia Europejska w mediach” na XIV międzynarodowej konferencji „Polska, Europa i świat 10 lat po rozszerzeniu Unii Europejskiej z roku 2004. Diagnozy i scenariusze na przyszłość”. Collegium Polonicum, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Słubice 6–7 lutego 2014 r.
11. Współorganizator i przewodniczący panelu: Populistyczne Komunikowanie Polityczne: Perspektywy Badawcze, konferencja „EUROPA XXI WIEKU. Przyszłość Europy i Unii Europejskiej w obliczu nowych wyzwań”, Collegium Polonicum, Słubice, 2-3 lutego 2017 r.
12. Współorganizacja seminarium z Matthijsem Rooduijnen *“The populist zeitgeist?”*, WNPiD UAM, 9 października 2017 r.
13. Sekretarz konferencji „Wybory i prawo wyborcze. Zagadnienia teorii i praktyki” WNPiD UAM w Poznaniu, 25-26 października 2017 r.
14. Współorganizacja seminarium z Benem Stanleyem *“Voting populist or just voting for populists?”*, WNPiD UAM, 6 listopada 2017 r.

Działalność dydaktyczna i popularyzatorska

W ramach obowiązków dydaktycznych prowadziłem zajęcia z następujących przedmiotów: „Socjologia ogólna”, „Socjologia polityki”, „Teoria polityki”, „Teorie władzy”, „Antropologia kulturowa”, „Selected Problems of Democratic Transition and Consolidation in Eastern and Central Europe”, „Partie i systemy partyjne”, „Systemy partyjne Europy Środkowej i Wschodniej”, „Mediatyzacja polityki” (w latach 2006-2010), „Społeczne i kulturowe oddziaływanie mediów”, „Nowe ruchy społeczne”, „Analiza dyskursu medialnego” (w latach 2010-2018).

Ponadto od roku akademickiego 2015/2016 prowadzę zajęcia w języku angielskim (AMU-PIE „Social movements, protests and radicalisation”) skierowane do studentów międzynarodowych przybywających na UAM w ramach programów wymian studenckich. W latach 2014-2015 byłem również pracownikiem projektu „UAM – ponadnarodowe i interdyscyplinarne rozwiązania XXI wieku”, nr UDA- POKL.04.01.01-00-109/13-00, na stanowisku specjalisty ds. opracowania sylabusu i materiałów dydaktycznych do przedmiotu wchodzącego w skład programu studiów na kierunku stosunki międzynarodowe w języku angielskim realizowanego w ramach Zadania 2 - Dostosowanie programu kształcenia na kierunku stosunki międzynarodowe UAM w Poznaniu do nauczania w j. angielskim. Na kierunku International Relations prowadziłem kursy: „Contentious politics”, „Comparative social movements” oraz „Critical analysis of public communication”, które realizuję do dnia dzisiejszego. W latach 2014-2015 byłem pracownikiem projektu UAM (promotor prowadzący seminarium doktorskie poz. 185 w ramach zadania 4): „Unikatowy absolwent=możliwości. Wzrost potencjału dydaktycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza poprzez proinnowacyjne kształcenie w języku angielskim, interdyscyplinarność, e-learning, inwestycje w kadry” nr UDA-Pokl.04.01.01-00-019/10-00, w ramach którego prowadziłem (jako promotor pomocniczy) seminarium doktoranckie jako promotor pomocniczy mgr Marty Gruszeckiej.

Byłem również promotorem pomocniczym dwóch rozpraw doktorskich, których tematy wiązały się ściśle z moimi zainteresowaniami naukowymi:

1. Promotor pomocniczy rozprawy doktorskiej mgr Marty Gruszeckiej, słuchacza dziennych studiów doktoranckich na Wydziale Anglistyki UAM, pt. *„After the Catastrophe: Political Use of Collective Trauma of 9/11 and Smoleńsk 2010 in Media Discourse”*, promotor: prof. dr hab. Małgorzata Fabiszak, obrona dysertacji: 18 grudnia 2015 r.
2. Promotor pomocniczy rozprawy doktorskiej mgr Joanny Kałużnej, słuchacza dziennych studiów doktoranckich na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, pt. *„Polityka oświatowa i edukacyjna jako element polityki historycznej (1989-2014). Dynamika zmian treści dotyczącej Polski Ludowej”*, promotor: prof. dr hab. Andrzej Stelmach, obrona dysertacji: 21 września 2016 r.

Byłem również promotorem 8 prac licencjackich, w tym jednej w języku angielskim, a także recenzentem 12 prac magisterskich. Ponadto w latach 2010 i 2013 przygotowałem trzy kursy e-learningowe:

- 2013, „Nowe zarządzanie publiczne”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie.
- 2010, „Ruchy społeczne”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie.

- 2010, „Socjologia polityki”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie.

Istotnym uzupełnieniem moich kompetencji dydaktycznych było uczestnictwo w kursie z zakresu e-learningu „Kształcenie na odległość. Prowadzenie zajęć dydaktycznych na platformie Moodle” organizowanym na WNPiD UAM w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2016 r. Innym ważnym doświadczeniem była merytoryczna opieka oraz koordynacja prac grupy polskich studentów pracujących wraz ze studentami zagranicznymi (z Austrii, Belgii, Niemiec i Szwecji) nad problematyką europejskiego populizmu w ramach programu Erasmus Lifelong Learning Programme od 17-21 marca 2014 r. na WNPiD UAM w Poznaniu. Z kolei w trakcie stypendium postdoktorskiego 27 maja 2009 r. wygłosiłem wykład dla studentów nauk politycznych w Otto Suhr Institut, Freie Universitat pt. *Europeanized Party Politics? The Polish case*. Do działalności popularyzatorskiej, oprócz wywiadów udzielanych mediom lokalnym, zaliczyłbym zajęcia prowadzone w Liceum Ogólnokształcącym, uczestnictwo w debacie, czy wykłady w innych, niż miejsce zatrudnienia szkołach wyższych:

1. *Populizm jako nieodłączny cień demokracji*. Wykład w I Liceum Ogólnokształcącym w Bydgoszczy, 8 maja 2008 r.
2. *Demokracja a populizm – wzajemne powiązania i sprzeczności*. Wykład na spotkaniu Koła Naukowego „Studia nad Demokracją”. Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, 16 stycznia 2008 r.
3. *Europeanized Party Politics? The Polish case*. Wykład w Otto Suhr Institut, Freie Universitat, Berlin (Niemcy), 27 maja 2009 r.
4. Uczestnictwo w debacie „*Jakich natchnień potrzebuje dziś polityka?*”, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 12 grudnia 2013 r.
5. *What is democracy? Classical conceptions and contemporary controversies*. Wykład dla studentów zagranicznych na spotkaniu Koła Naukowego „Studia nad Demokracją”. Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, 22 stycznia 2013 r.

Popularyzacja wiedzy oraz narzędzi wypracowanych w przestrzeni akademickiej było również ważnym aspektem projektu „MEDIVA”. Panele organizowane w Warszawie oraz Brukseli zgromadziły ludzi świata mediów oraz organizacji pozarządowych. Nieprzypadkowo seminarium w Warszawie odbyło się w Instytucie Spraw Publicznych, a nie w przestrzeni akademickiej. Popularyzatorskie walory ma również systematyczne wprowadzanie przeze mnie do obiegu publicznego kolejnych tekstów mojego autorstwa. Mam 8379 wejść na publikacje umieszczone na portalu internetowym Aca-

ademia.edu (<https://amu.academia.edu/ArturLipiński>) oraz 677 wejść na Researchgate.net (https://www.researchgate.net/profile/Artur_Lipinski/stats) (według stanu na 27 lutego 2018 r.).

Artur Lipiński